

Asya Studies

Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar
Year: 6 - Number: 22, p. 193-216, Winter 2022

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamelerine Göre Balıkesir (1925-1927)*

Balıkesir (According to the State Yearbooks of the Republic of Turkey (1925-1927))

DOI: <https://doi.org/10.31455/asya.1171616>

Araştırma Makalesi /
Research Article

Makale Geliş Tarihi /
Article Arrival Date
06.09.2022

Makale Kabul Tarihi /
Article Accepted Date
12.11.2022

Makale Yayın Tarihi /
Article Publication Date
31.12.2022

Asya Studies

Dr. Öğr. Üyesi Ferruh Kayalan
Balıkesir Üniversitesi, Fen-Edebiyat
Fakültesi, Tarih Bölümü
ferruh_81@hotmail.com

ORCID ID

<https://orcid.org/0000-0003-0544-0454>

* "COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları: Bu çalışma için herhangi bir çıkar çatışması bildirilmemiştir. Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.

Öz

"Sal" (yıl) ve "name" (yazılı Şey, mektup) kelimelerinden oluşmuş eserlere "Salname" denilmiştir. "Nevsal" de denilen bu eserler resmî ve özel olarak ikiye ayrılmaktadır. Resmî salnamelerden biri olan Devlet Salnameleri devlet teşkilatı içinde yer alan mülki, askerî ve idari bilgilerin yanı sıra içinde bahsi geçen vilayetler hakkında da o vilayetin siyasi yapısı, idari taksimatı, memur listeleri, ekonomik faaliyetleri, nüfusu, coğrafi, ziraî, ticarî, iktisadî ve eğitimi gibi önemli bilgileri vermektedir. 1846'dan 1918'e kadar 1918 dâhil olmak üzere 68 adet basılan Devlet Salnameleri sadece 1846-1912 yılları arasında düzenli olarak yayımlanabilmiş, 1912-1916 yılları arasında savaş nedeniyle yayımına ara verilmiştir. Savaştan sonra son olarak 1918 yılında yayımlanmıştır. Bir süre ara verilen bu salnamelere Cumhuriyet Döneminde devam edilmiştir. Bu dönemde 1925 yılından 1928 yılına kadar Osmanlı Türkçesi olarak yayınlanan salnameler, 1929 yılından sonra 1941'e kadar Latin harfleri ile yayınlanmaya devam etmiştir. Çalışma konusu olarak seçilen Balıkesir, 1925 yılından 1941 yılına kadar basılan Devlet Salnamelerinde yer alan Balıkesir, 1925-1927 yılları arasında salnamelerde Osmanlı Türkçesi olarak anlatılmıştır. Cumhuriyet'in ilk döneminde Balıkesir tarihine ışık tutan 1925-1926, 1926-1927 ve 1927-1928 Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnameleri bu bakımdan önemlidir. Çalışmada amaç, bahsi geçen salnamelerden Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde Balıkesir'in siyasi yapısı, idari taksimatı, memur listeleri, ekonomik faaliyetleri, nüfusu, coğrafi, ziraî, ticarî, iktisadî ve eğitim gibi birçok konuda ayrıntılı bilgiler verilerek bu alanda var olan bilgi eksikliğinin giderilmesidir.

Anahtar Kelimeler: Balıkesir, Salname, Ekonomik Yapı, Nüfus, Eğitim

Abstract

The works consisting of the words "Sal" (year) and "name" (written, letter) are called "Salname". These works, also called "Nevsal", are divided into two as official and private. The State Yearbooks, which is one of the official yearbooks, provides important information such as the civil, military, and administrative information within the state organization, as well as the political structure, administrative division, officer lists, economic activities, population, geographical, agricultural, commercial, economic and educational aspects of the provinces mentioned in them. The State Yearbooks, which were published in 68 copies from 1846 to 1918, including 1918, could only be published regularly between 1846-1912, and their publication was interrupted between 1912-1916 due to the war. It was last published in 1918 after the war. These yearbooks, which were interrupted for a while, were continued in the Republican Period. In this period, the yearbooks, which were published in Ottoman Turkish from 1925 to 1928, continued to be published in Latin letters from 1929 until 1941. Balıkesir, which was chosen as the subject of the study and was included in the State Yearbooks published from 1925 to 1941, was described in Ottoman Turkish in the yearbooks between 1925-1927. The State Yearbooks of the Turkish Republic of 1925-1926, 1926-1927, and 1927-1928, which shed light on the history of Balıkesir in the first period of the Republic, are important in this respect. The aim of the study is to eliminate the lack of knowledge in this field by giving detailed information on many issues such as the political structure, administrative division, officer lists, economic activities, population, geography, agriculture, commerce, economy, and education of Balıkesir in the first periods of the Republic through the aforementioned yearbooks.

Keywords: Balıkesir, Yearbook, Economic Structure, Population, Education

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

Kayalan, F. (2022). Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamelerine Göre Balıkesir (1925-1927). *Asya Studies-Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar*, 6(22), 193-216.

GİRİŞ

Salname, bir senelik hadiseleri topluca göstermek için düzenlenmiş eserlere verilen bir ad olarak Türkçeye Tanzimat Dönemi'nden sonra girmiştir (Palalı, 2010: 1). Farsça birleşik bir kelime olan “*Sal-name*” kelimesi; “*sal*” yıl “*name*” yazılı şey mektup kelimelerinden meydana gelmiştir. Genel olarak resmî ve özel olarak ikiye ayrılmaktadır. Resmî olan salnameler ise devlet, nezaret ve vilayetlere ait olmak üzere üç çeşittir (Aydın, 2009: 51-52).

Resmî salnamelerden olan Devlet Salnameleri, devlet teşkilatı içinde yer alan mülki, askerî ve idari bilgilerin yanı sıra içinde bahsi geçen vilayetler hakkında da o vilayetin siyasi yapısı, idari taksimatı, memur listeleri, ekonomik faaliyetleri, nüfusu, coğrafi, ziraî, ticarî, iktisadî ve eğitimi gibi önemli bilgileri vermektedir. 1846'dan 1918 kadar 68 adet basılan Devlet Salnameleri sadece 1846-1912 yılları arasında düzenli olarak yayımlanabilmiş, 1912-1916 yılları arasında savaş nedeniyle yayımına ara verilmiştir. Savaştan sonra son olarak 1918 yılında yayınlanmıştır. Vilayet Salnameleri kapsamında ise Balıkesir, Bursa'ya ait olan “*Hüdavendigâr Vilayeti Salnamesi*” içinde yer bulmuştur. Bu salname ise 1871'den 1908'e kadar yayımlanmıştır. Balıkesir'e ait “*Karesi Vilayetine Mahsus Salnamesi*” ise 1887 yılında basılmıştır. Cumhuriyet Dönemi'nde ise ilk olarak 1925 yılında Osmanlı Türkçesi ile basılmış ve bu şekilde 1928 yılına kadar yazılmaya devam edilmiştir. Daha sonra 1929 yılından 1941 yılına kadar Latin harfleri ile basılmıştır. Bununla birlikte bahsi geçen salnameler dışında salnamelerin ihtiva ettiği bilgileri sunan ve 1922-1938 yıllarını kapsayan monografik türde bir eser de çıkarılmıştır. Bu eser, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti Sıhhat ve İctimaî Muavenet Vekâleti tarafından basılan “*Türkiye'nin Sıhhi ve İctimaî Coğrafyası*” adlı eserdir. Bu eser 19 kitaptan oluşmuş olup 19 vilayet hakkında bilgiler vermiştir. Adı geçen eser de yine salnameler gibi vilayetlerin sosyal, ekonomik ve kültürel özelliklerini istatistikî ve görsel malzemelerle ayrıntılı bir şekilde ele almıştır (Mutaf, 1995: 210-212; Şahin, 2015: 431-432). Fakat burada konumuz olan Balıkesir vilayetine özel bir kitap tespit edilememiştir. Yukarıda bahsedildiği üzere özel olarak basılan ve şehrin özelliklerini ihtiva eden şehir rehberleri de salnamelerin bir çeşidi olarak düşünülebilir. Bu anlamda Harputlu Saraczâde İshak Hakkı tarafından 1921-1923 (1339-1341) yıllarını kapsayan “*Balıkesir Rehberi*” de mevcuttur.

Yukarıda verilen bilgilerden hareketle Balıkesir hakkında, Cumhuriyet öncesi dönemde salname kapsamında sayılabilecek en son basılan eserin 1923 tarihli gayri resmî türde Harputlu Saraczâde İshak Hakkı Bey'in Balıkesir Rehberi olduğu görülür. Bunun dışında Balıkesir, Cumhuriyet öncesi dönemde Türkiye'nin Sıhhi ve İctimaî Coğrafyası adlı eser kapsamında yayınlanan kitaplarda da yer bulmamıştır. Bu nedenle Balıkesir'in Erken Cumhuriyet Dönemi bilgilerinin, Osmanlı Türkçesi olarak yazılan 1925-1926, 1926-1927, 1927-1928 salnamelerinden hareketle ayrıntılı bir şekilde ele alınması önemli bir konudur. Bu çalışmada bahsi geçen salnamelerden 1925-1927 yılları arasında Balıkesir'in Erken Cumhuriyet Dönemi hakkında ayrıntılı bilgiler verilerek bu alanda var olan bilgi eksikliği giderilmeye çalışılmıştır.

İşbu çalışmada konu, Vilayetin Coğrafyası ve İklim Durumu, Vilayetin İdari Durumu, Milletvekilleri ve Mülki İdare Memurları, Vilayetin Nüfusu, Vilayetin Ekonomik Yapısı, Vilayetin Eğitim ve Kültür durumu, Vilayetin Sağlık Durumu ve Vilayetin Orman ve Yol Durumu olarak toplam yedi başlıkta ele alınmıştır.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamelerinden 1925-1926, 1926-1927 ve 1927-1928 dönemlerine ait olan salnameler Osmanlı Türkçesi olarak yazılmış olup bu salnameler Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Türkiye'de vilayetler hakkında çok önemli bilgiler içermektedirler. Çalışmada söz konusu salnameler içinde Balıkesir vilayetine ait kısımlar önce Osmanlı Türkçesinden günümüz Türkçesine çevrildi. Daha sonra salnamelerde geçen belli başlı tematik başlıklar tespit edildi. Bu tematik başlıklar coğrafya ve iklim durumu, idari durum, milletvekilleri ve mülki idare memurları, nüfus, ekonomik yapı, eğitim ve kültür durumu, sağlık durumu, orman ve yoldur. Daha sonra bu tematik başlıklar 1925-1927 yılları arasında kronolojik olarak sıralandı. Böylece bahsi geçen salnamelerden Balıkesir hakkında tarihî süreç içinde belirlenen tematik başlıklar çerçevesinde ne gibi değişiklikler olduğu görüldü. Daha sonra bu tematik başlıklar mümkün olduğunca daha önce yayımlanmış eserlerden 1925 öncesi Balıkesir'inin tematik bilgileriyle karşılaştırılarak bir değerlendirme yapılmaya çalışıldı.

VİLAYETİN COĞRAFYASI VE İKLİM DURUMU

Balıkesir vilayeti hakkında bilgi veren 1925-26, 1926-27 ve 1927-28 Devlet Salnamelerinden Balıkesir'in coğrafyası ve iklimi hakkında bilgiler elde etmek mümkündür. Bahsi geçen salnamelerde Balıkesir coğrafyası çeşitli şekillerde anlatılmıştır.

1926-1927 Devlet Salnamesi'nde vilayetin coğrafyası kuzeyden Marmara Denizi, kuzey batıda Biga, batıda Adalar Denizi, doğuda Bursa vilayeti ve güneyde Saruhan (Manisa) ile çevrilidir şeklinde tarif edilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1927: 988).

Bu coğrafi tanım, 1927-1928 Devlet Salnamesi'nde daha ayrıntılı bir şekilde verilmiştir. 1927-28 Devlet Salnamesi'nde Balıkesir, doğuda Bursa vilayetinin Karacabey, Kemal Paşa ve Uşak vilayetinin Simav kazaları, güneyde Uşak vilayetinin Demirci, Gördes ve Manisa vilayetinin Akhisar, Soma, Kırkağaç ve Bergama kazaları, batıda Adalar Denizi ile Çanakkale vilayetinin Ayvacık, Bayramiç ve Biga kazaları kuzeyde Marmara Denizi ile çevrili olduğu kaydedilmiştir. Bununla beraber bahsi geçen salnamede Balıkesir'in yüzölçümü 16.526 km²'dir (Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi, 1928: 1054). Bu yüz ölçüm 1926-1927 Devlet Salnamesi'nde 16.536 km² olarak verilmiştir.

Vilayetin iklimi Akdeniz iklimi şartlarına sahiptir. Bununla birlikte yüksek yerlerinde sıcaklık farkı dikkate değer bir görüntü arz eder. Temmuzun sıcaklık ortalaması 57.30 C°e ulaşır. Az da olsa sıcaklığın gölgede 40-42 C°ye çıktığı görülür. Kış mevsiminde ise sıcaklık ortalaması 25.4 C° e erişir. Bütün sene sıcaklık ortalaması 6.1 C°dir (Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1927: 988).

Simav'ın iki yerinden akan su Simav Deresi ve Kara Dere isimlerini alarak Susuğurluk Nehri teşkil eden sular vilayetin en önemli sularıdır. Daha sonra Nilüfer Nehriyle birleşir ve Marmara Denizi'ne dökülür. Manyas Çayı Balıkesir'in güneyinden çıkar Manyas Gölü'ne dökülür. Koca Çayı veya Gönen Çayı Erdek Körfezine dökülür (Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1927: 988).

VİLAYETİN İDARİ DURUMU, MİLLETVEKİLLERİ VE MÜLKİ İDARE MEMURLARI

Karesi (Balıkesir), Bizans, Selçuklu ve Karesi Beyliği dönemlerinden sonra 1345'te Orhan Gazi döneminde kesin olarak Osmanlı Devleti hâkimiyetine girdi. Bu dönemde de şehrin adı Karesi olarak devam etmiştir. Karesi, Osmanlı Devleti'nin idari yapılanmasında Anadolu Eyaleti'ne bağlı bir sancak olarak yeniden yapılandırıldı. Böylece Karesi, merkezi Kütahya olan Anadolu Eyaleti'nin Hüdavendigar (Bursa), Saruhan (Manisa), Menteşe (Aydın), Ankara, Karahisar-i Sahip (Afyon), Çankırı, Hamid (Isparta), Teke, Kastamonu, Bolu ve Sultanönü (Eskişehir) gibi sancakları arasına girdi (Mutaf, 1995: 5-6).

Osmanlı Devleti döneminde Karesi'nin idari yapılanmasında kendisine bağlı kazalar Bigadiç, Sındırgı, Bergama, Balya, Başgelembe, Kemer Edremit (Burhaniye), Edremit, Feslikan, Kozak (Bergama), Fart, Şamlı ve Aydınçık'tır. Bununla beraber 1768'de Ayvalık da Karesi'ye bağlanmıştır. Kaza yapılanması bu şekilde olan Karesi, 1841 yılında gerçekleştirilen eyalet yapılanmasında bu sefer Kocaeli ve Hüdavendigar (Bursa) adı ile kurulan yeni vilayete bağlanmıştır. Bu değişim kaza yapılanmasında da kendini göstermiş ve 1846 yılında bugünkü Erdek ilçesi Karesi'ye verilmiştir. Daha sonra 1868 yılında Bergama da Karesi'den alınarak Saruhan'a (Manisa'ya) bağlanmıştır. 1845 yılında Manisa'nın vilayet olması ile Karesi de bu yeni vilayetin bir sancağı olmuş fakat kısa bir süre sonra diğer bir vilayet olan Hüdavendigar'a nakledilmiştir. Bundan sonra Karesi, 28 Haziran 1909'da müstakil bir mutasarrıflık olmuştur. 21 Ekim 1923'te ise bütün mutasarrıflıkların vilayet olması üzerine Karesi de vilayet statüsüne girmiştir. Daha sonra 1926'da eski hanedanlara ait vilayet isimlerinin kaldırılmasıyla Karesi de Balıkesir ismini almıştır (Şimşir, 2013: 12-13).

Karesi¹ vilayeti, 1925-1926 yılı salnamesinde kaza sayısının 10 olarak kaydedildiği görülmektedir.² Bununla beraber 1926-1927 salnamesinde kaza sayısı Balıkesir merkez kazası dahil olmak üzere toplam 9 olarak kaydedilmiştir. Bu salnamede bir önceki salnameden farklı olarak Erdek kazası sayılmamıştır. 1926 yılı salnamesine göre Karesi vilayetinde Balıkesir merkez kazasıyla,

¹ Bahse konu olan bazı salnamelerde vilayetin adı bütün salnamelerde "Karesi" olarak geçmekte olup, vilayetin merkez kazasının ismi "Balıkesir" olarak kaydedilmiştir. Yalnız 1927-1928 salnamesinde vilayet adının altına artık parantez içinde "Balıkesir" adı da konulmuştur. Fakat 1926-1927 salnamesinde memur unvanı ve memurların görev yerlerini belirten listenin başında "Karesi Vilayeti" kaydedilmişken, diğer salnamelerde söz konusu kısmın başında "Balıkesir Vilayeti" olarak kaydedilmiştir. (Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1926: 710,717; Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1927: 988,997; Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1928: 1054). Çalışmada her dönem için vilayetin ismi Balıkesir olarak kullanılmıştır.

² 1925-1926 Devlet Salnamesi'nde Karesi vilayeti 10 kazadan müteşekkil olup, bunlar Ayvalık, Burhaniye, Edremit, Balya, Gönen, Erdek, Bandırma, Dursun Bey, Sındırgı'dır. Görüldüğü gibi Balıkesir merkez kazadan bahsedilmemektedir. Fakat ilgili bölümün alt satırlarında Balıkesir merkez kaza olarak kaydedilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1926: 710).

Bandırma, Edremit, Sındırgı, Balya, Gönen, Burhaniye, Ayvalık ve Dursunbey kazaları geçmektedir (Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1927: 988). 1927-1928 Devlet Salnamesi'ne baktığımızda ise bir önceki salnameden farklı olarak 10 kaza kaydedilmiştir. Bir önceki salnamede belirtilmeyen kaza ise Susırlık'tır (Firt). Adı geçen salnameye göre Balıkesir vilayeti, merkez kazası olan Balıkesir kazasıyla birlikte Bandırma, Susırlık (Firt), Gönen Balya, Edremit, Burhaniye (Kemer Edremit) Ayvalık (Güdanya) Sındırgı (Kuru Köy) Dursunbey (Balat) kazalarından müteşekkildir (Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1928: 1054).

1927-1928 Devlet Salnamesi'nde farklı olarak hem merkez kazanın hem de diğer kazaların nahiyeleri isimleri ve köy sayıları verilmiştir. Buna göre Balıkesir merkez kazasının Bigadiç, Kepsut, Gireson, Konakpınar, Şamlı, Kuruç, İvrindi namları ile 7 nahiyesi ve 321 adet köyü olduğu görülmektedir. Bandırma kazası Erdek, Manyas, Edincik, Işıklar ve Marmara nahiyeleri ile birlikte 122 köyden oluşmaktadır. Susırlık kazası yalnız 40 köyden, Gönen kazası Taban ve Sarıköy nahiyeleriyle 96 köyden, Balya kazası Orhanlar ve İlica nahiyeleri ile 69 köyden, Edremit kazası Ağvonya (Koyuneli) nahiyesiyle 90 köyden, Burhaniye kazası Armutova nahiyesiyle 68 köyden, Ayvalık kazası Ali Bey nahiyesiyle yalnız 1 köyden, Sındırgı kazası Gülçek ve Çürüm nahiyeleri ile 78 köyden ve Dursunbey kazası Sarnıç nahiyesiyle 62 köyden ibarettir (Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1928: 1054).

Balıkesir milletvekillerine baktığımızda; 1926 yılında toplam 7 vekil kaydedilmiştir. Bunlar Ali Şuuri Bey, Mehmet Cavit Bey, Mehmet Vehbi Bey, Ahmet Süreyya Bey, Müdür Adil Bey, Hulusi Bey, Osman Niyazi Bey'dir (Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1927: 988-999). 1927 yılında ise toplam 7 milletvekili olup bunlar Osman Niyazi Bey, Fahrettin Bey, Mehmet Cavit Bey, İsmail Hakkı Bey, Emin Bey, Hayrettin Bey, Sadık Bey'lerdir (Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1928: 1052-1053).

Tablo 1: 1925-1928 Devlet Salnamesi'ne Göre Balıkesir Vilayetinde Mülki İdare Teşkilatlanması

1925-1926		1926-1927		1927-1928	
Memur Unvanı	İsmi	Memur unvanı	İsim	Memur Unvanı	İsmi
Vali	Mümtaz Bey	Vali	Süleyman Mümtaz Bey	Vali	Mümtaz Bey
Defterdar		Defterdar	Kamil Mümtaz Bey	Defterdar	Rüştü Bey
Tahrirat Müdürü	Fahri Bey	Tahrirat Müdürü	Fahredden Bey	Tahrirat Müdürü	Sırrı Bey
Müftü	Abdah Bey	Müftü	Abdah Esad Efendi	Müftü	Abdah Esad Efendi
Cinayet Mahkemesi Reisi	İbrahim Ethem Bey	Ağır Ceza Mahkemesi Reisi	Behçet Bey	Ağır Ceza Dairesi Reisi	Behçet Bey
Müdde-i Umumisi	Osman Remzi	Ağır Ceza Aza	Safvet Bey	Müdde-i Umumi Reisi	İbrahim Edhem Bey
Hukuk Mahkemesi Reisi	Kazal Bey	Ağır Ceza Aza	Muhtar Bey	Müdde-i Umumi Muavini	Eşref Sami Bey
Mahkeme-i Asliye Reisi	Emin Bey	Ağır Ceza Aza	Ali Tevfik Bey	Aza	Muhtar Bey
Müdde-i Umumisi	Rükneddin Bey	Ağır Ceza Aza	Selahaddin Bey	“ “	Safvet Bey
Aza	Saffet Bey	Ağır Ceza Mülazımı	Tahsin Bey	Aza Mülazımı	Kamil Bey
Aza	Muhtar Bey	Müdde-i Umumi	İbrahim Ethem Bey	Mahkeme-i Asliye Hukuk Hakimi	Bekir Sıtkı Bey
Aza	Kazım Bey	Müdde-i Umumi Muavini	Tevfik Bey	Sulh Hukuk Hakimi	Hüseyin Bey
Aza	Sezai Bey	Müdde-i Umumi Muavini	Rükneddin Bey	Mahkeme-i Asliye Sulh Ceza Hakimi	Hüseyin Şinasi Bey
Aza	Mümin Bey	Mahkeme-i Asliye Hukuk Hakimi	Bekir Sadık	Ser Müstantık	Niyazi Bey

Tablo 1 (devamı): 1925-1928 Devlet Salnamesi'ne Göre Balıkesir Vilayetinde Mülki İdare Teşkilatlanması

1925-1926		1926-1927		1927-1928	
Memur Unvanı	İsmi	Memur unvanı	İsim	Memur Unvanı	İsmi
Aza	Ali Tevfik Bey	Mahkeme-i Asliye Azası	Yok	İkinci Müstantık	Hafız Kamil Efendi
Aza	Sadık Bey	“ “	Yok	İcra Reisi	Bekir Sıdkı Bey
Aza Mülazımı	Osman Bey	Mahkeme-i Asliye Aza Mülazımı	Ahmet Sait Bey	Vilayet Jandarma Kumandanı	Miralay Lütfi Bey
Aza Mülazımı	Ahmet Said B.	1. Müstentık	Niyazi Bey	Polis Müdürü	Fehmi Bey
Aza Mülazımı	Tahsin Bey	2. Müstentık	Yok	Maarif Müdürü	Necip Nadir Bey
Müstantık	Halis Bey	İcra Reiai	Bekir Sıtkı	Sıhhye ve Muavenet İctimaiyye Müdürü	Neriman Tevfik Bey
Jandarma Kumandanı	Yok	Jandarma Alay Kumandanı	Kaymakam Lütfi Bey	Merkez Hükümet Tabibi	Rükeneddin Bey
Polis Müdürü	Halid Bey	Polis Müdürü	Halid Bey	Muhasebe-i Hususiyye	Adil Bey
Maarif Müdürü	Yok	Maarif Müdürü	Rahmi Bey	Emlak Maliye Müdürü	Saffedin Bey
Sıhhye Müdürü	Yok	Sıhhye Müdürü	Besim Zühdü Bey	Nüfus Müdürü	Ali Bey
Muhasebe-i Hususiyye Müdürü	Hafız Adil Bey	Muhasebe-i Hususiyye Müdürü	Hafız Adil Bey	Tapu ve Kadosturo Müdürü	İbrahim Rusuhi Bey
Tapu Müdürü	İbrahim Rusuhi Bey	Tapu Müdürü	İbrahim Rusuhi Bey	Evkaf Müdürü	Ramiz Bey
Eytam Müdürü	Edhem Bey	Ziraat Müdürü	Hedai Bey	Orman Müdürü	Midhat Bey
Ziraat Müdürü	Yok	Nüfus Müdürü	Ali Bey	Ziraat Müdürü	Hedai Bey
Orman Müdürü	Yok	İskan Müdürü	Said Bey	Vilayet Baytar Memuru	Mustafa Sabri Bey
Nüfus Müdürü	Ali Bey	Emlak Maliye Müdürü	Kazım Bey	Posta ve Telgraf Müdürü	Fehmi Bey
İmar ve İskân Müdürü	Sait Bey	İktisat Müdürü	Ekrem Bey	İskan Müdürü	Said Bey
Emlak-ı Maliye Müdürü	Hulusi Bey	Baytar Müdürü	Behçet Bey	Belediye Reisi	İsmail Niyazi Bey
İktisat Müdürü	Ekrem Bey	Vilayet Baytar Memuru	Mustafa Sabri		
Ser Mühendis	Yok	Postave Telgraf Müdürü	Fehmi Bey		
Baytar Müdürü	Yok	Muhasebe Mümeyyizi	Enver Bey		
Posta ve Telgraf Müdürü	Yok	Varidat Müdürü	Mehmet Bey		
Evkaf Müdürü	Yok	Varidat Mümeyyizi	Ramiz Bey		
Muhasebe Mümeyyizi Müdürü	Enver Bey	Belediye Reisi	Hayrettin Bey		
Varidat Müdürü	Ramiz Bey				
Belediye Reisi	Hayrettin Bey				

Salnamelerde Balıkesir'in mülki yapılanması hakkında da bilgiler verilmiştir. Şehrin bürokratik yapısını içeren bu bilgilerden memurların hiyerarşik yapılanması da ortaya çıkmaktadır. Tablodan görüldüğü üzere çalışma zamanımız olan 1925-1926, 1926-1927 ve 1927-1928 dönemlerinde Balıkesir Valisi Mümtaz Bey'dir. Belediye Başkanı 1925-1926 döneminde Hayrettin Bey'dir. 1926-1927 döneminde bu makamda yine kendisinin olduğu görülür. 1927-1928 döneminde bu sefer İsmail Niyazi Bey Belediye Başkanı olmuştur. Bununla beraber dönem dönem hem memuriyet sayılarında hem de hiyerarşik yapıda bir değişim geçirildiği görülür. Nitekim 1925'te Belediye Reisi hariç 39 memur kadrosu var iken 1926 yılında bu sayının 37'ye düştüğü görülür.³ 1927 yılında ise bir önceki döneme göre 6 azalarak 31 olduğu görülmektedir. Buradan memur kadrolarında zamanla bir azaltmaya gidildiğini söylemek mümkündür.

VİLAYETİN NÜFUSU

Balıkesir, tarihî süreç içinde savaşlar ve savaşların doğal birer sonucu olan göç ve salgın hastalıklar ile yüzleşmiştir. Özellikle de Millî Mücadele yıllarında yaşanan Yunan işgali Balıkesir'i yıpratmıştır. Nitekim Eylül 1922'ye kadar süren bu işgal süresinde bölgede teşkilatlanan Kuvayı Milliye, Balıkesir'in dağlık bölgelerinde faaliyet gösterdi. Bu örgütlenme sonucunda Yunanlılara karşı bir direniş başlatıldı. Bu durum Balıkesir'de birçok can ve mal kaybına sebep olmuştur. Sonuçta 26 Ağustos 1922'de başlayan Büyük Taarruz neticesinde tüm Batı Cephesi düşmandan temizlendiği gibi Balıkesir de 6 Eylül'de işgalden kurtarıldı (Kayalan, 2022: 264).

Yunanların yenilgisinin ardından 11 Ekim 1922'de imzalanan Mudanya Ateşkes Antlaşması ve daha sonrasında 23 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Konferansı neticesinde Türkiye'nin birçok sorunu çözüldü. Bu kapsamda Türkiye'deki Rumlarla Yunanistan'daki Türklerin değiş-tokuşunu sağlayacak olan nüfus mübadelesi konusu da ele alındı. Görüşmeler sonucunda 30 Ocak 1923'te varılan anlaşmaya göre; Batı Trakya Türkleri ile İstanbul'daki Rumlar hariç diğerlerinin mübadelesi kabul edildi (Meray, 1993: 386; Kayalan, 2022: 265).

1 Mayıs 1923 tarihinde yürürlüğe giren nüfus mübadelesi uygulama olarak 7 Ekim 1923'te başladı. Bu tarihten 21 Ekim 1935 tarihine kadar devam etti. Söz konusu tarihler arasında Türkiye'ye yaklaşık 595.000 Türk mübadil geldi. (Düstur, 1948:658-662). Gelen bu mübadillerden bir kısmı da Balıkesir'e yerleştirilmiştir. Bununla beraber mübadele süresince peyder pey Balıkesir'e göç devam etmiştir. Mübadiller Balıkesir'in hemen her yerine yerleştirilmiştir. Özellikle Ayvalık, Burhaniye, Dursunbey, Erdek, Bandırma, Edremit ve Sındırgı mübadillerin göç ettiği yerler olmuştur (Gönenç, 2008: 56-57; Kayalan, 2022: 265).

Tablo 2: 1926-1927 Karesi Vilayetine Nüfusu

Kazalar	Erkek	Kadın	Toplam
Balıkesir	67.129	80.813	156.642
Bandırma	24.887	25.134	50.021
Gönen	20.978	21.166	42.144
Edremit	19.929	11.130	34.069
Sındırgı	13.231	15.011	28.243
Balya	12.158	14.396	26.554
Burhaniye	11.882	11.010	22.892
Dursunbey	7.853	1.675	16.582 ⁴
Ayvalık	4.802	4.726	9.528
Erdek	2.928	2.777	5.705
Toplam	191.787	200.538	392.325

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1927:989

³ Bu tablo yazar tarafından adı geçen salnamelerden hareketle düzenlenmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1926: 717; Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1927: 997; Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1928: 1067).

⁴ Salnamede yanlış hesaplanmış olup doğru toplam 9.528'dir.

Balıkesir'e gerçekleşen bu göç ve savaş ortamının sona ermesinden sonra sağlanan huzur ortamı Balıkesir'in nüfusu artırmıştır. Bunu çalışmamızın kaynakları olan salnamelerden de görebilmekteyiz. Nitekim 1926-1927 Devlet Salnamesi'nde toplam nüfus 392.325 kişi iken, 1927-1928 Devlet Salnamesi'nde bu rakam 26.392 kişi artarak 418.718'e yükseldiği görülmektedir (Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1927: 989; Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1928: 1063).

Yine 1927 yılında yapılan Türkiye'nin ilk genel nüfus sayımında Balıkesir'in nüfusu 421.066 kişi olarak kaydedilmiştir (Kayalan: 2022: 263). Bu sonuç 1927-1928 Devlet Salnamesi'nden ulaşılan 1927 yılındaki Balıkesir'in nüfus miktarı ile karşılaştırıldığında salnamedeki kaydın 1927 yılı ilk nüfus sayımı sonucuna göre 2.348 kişinin eksik yazıldığını ortaya çıkarmaktadır. Nitekim salnamede belirtilen "Kaydolan Genel Nüfus" tabirinden de bu yanlışlığın olabilme ihtimali de göz ardı edilmemiştir. Fakat yine de varılan sonuç 1927 nüfus sayımı sonucuna oldukça yakındır.

Tablo 4: 1927-1928 Balıkesir Vilayetin Nüfusu

Kaza İsimleri	Kaydolan Genel Nüfus			Doğumlar			Ölümler			Evlilikler			Boşanma
	Erkek	Kadın	Top	Erkek	Kadın	Top	Erkek	Kadın	Top	Bekâr	Dul	Top	
Balıkesir	65.759	68.858	143.617	2.056	1.879	3.845	725	485	1.210	1.511	430	1.941	313
Dursunbey	7.649	9.191	16.840	603	609	1.212	323	381	704	369	186	555	88
Bandırma	30.361	31.557	61.918	179	190	379	222	183	405	316	101	417	85
Gönen	20.176	22.289	42.475	510	469	979	310	255	570	576	170	746	121
Edremit	20.361	19.197	39.558	625	625	1250	292	245	537	461	269	730	135
Ayvalık	8617	8128	16.744	66	73	139	145	165	310	193	41	234	50
Balya	15.808	15.038	30.847	534	468	1002	121	143	264	394	88	482	58
Susurluk	11.743	11.510	23.252	84	70	154	21	24	45	69	26	95	6
Burhaniye	11.557	11.731	23.288	303	284	587	135	76	211	262	81	343	27
Sındırgı	14.142	15.048	29.190	504	485	989	278	184	462	566	208	773	84
Toplam	206.172	212.546	418.718	5.474	5.062	10.536	2.599	2.119	4.717	4.717	1.599	6316	977

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1928:1063

Salnamelerde Balıkesir merkez kaza dâhil diğer kazalarda yıl içinde meydana gelen adli olaylar da yer bulmuştur. Nitekim 1927 yılında toplam 6.254 suç kaydedilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi, 1928: 1064).

VİLAYETİN EKONOMİK YAPISI

Genel Ekonomik Yapı

Balıkesir, bünyesinde bulundurduğu geniş ve bereketli toprakları ile Anadolu'nun ziraata en elverişli yerlerinden birisidir. Bu özelliği çalışma konumuz olan Devlet Salnamelerinde de çokça ifade edilmiştir. Diğer yandan Balıkesir denize kıyısı olması hasebiyle aynı zamanda bir liman şehridir. Bu durum Balıkesir'de ticaretin gelişmesine vesile olmuştur. 1925-1926 Devlet Salnamesi Cumhuriyetin ilk yıllarında Balıkesir'in tarım ve ticaret alanlarındaki kapasitesini tek tek kazalar üzerinden betimlemiştir.

1925-1926 Devlet Salnamesi'ne göre Balıkesir merkez kazasında tarım yapılan arazi genişliği 1.000.000 dönümdür. Oldukça geniş olan bu arazide genel olarak hububat, bakliyat, afyon, susam, tütün, pamuk, kavun, karpuz, mısır, anason üretimi yapılmaktadır. Bu ürünlerden afyon, afyon sakızı ve tütün tamamı ihraç edilirken, hububat, bakliyat ve kuru sebzelerin bir kısmı iç tüketime sevk edilip, geri kalan kısmı yine dışarıya satılmaktadır. 1925 yılı itibariyle sanayi savaştan dolayı zarar görmüştür. Nitekim var olan dokuma fabrikası metruk bir vaziyettedir (Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1926: 710).

1926 yılı Balıkesir'de tarım ve ticaret yukarıda anlatıldığı gibi savaştan çıkmış bir bölge için yine de kayda değer bir görüntü arz eder. Balıkesir'in 1926 yılı genel durumuna baktığımızda ise ekilen arazide bir artışa gidildiği kaydedilmiştir. Bununla birlikte tarım işçisi çiftçiler eski araç gereçler yerine yeni tarımsal aletler kullanmaya başlamışlardır. Bu yılı anlatan 1926-1927 salnamesi Balıkesir'in yüz

ölçümü ve bu yüz ölçümde ne kadarını tarıma ayırdığı hakkında bilgiler vermektedir. Nitekim bu bilgilerden vilayetin 16.537 km² arazisinin 8.645 km²'si ormanlar, 3.236 km²'sinin tarım alanı, 2.175 km²'sinin meralar ve 2.480 km²'sinin ise tarıma elverişli olmayan arazi olarak sınıflandırıldığı görülmektedir. Diğer taraftan Balıkesir, İzmir-Bandırma demiryolu üzerinde olup, ticaretin geçiş güzergâhı üzerindedir. Bu ticareti, kazası Bandırma yolu ile İstanbul'a götürülen ihrac malları ile meydana gelmektedir. Burada denize kıyısı olması nedeniyle ticaret vapurlar üzerinden gerçekleştirilmektedir. Yazın hemen her gün ufak vapurlar İstanbul ve Bandırma arasında seferler yapmaktadırlar. Kışın ise vapur seferleri biraz azalmaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1927: 990).

Vilayetin önemli bir kısım üretimi de tarım kolundan gelir. Batıda Ayvalık, Burhaniye, Edremit, Marmara'da Erdek nahiyesinin zeytinlikleri pek önemlidir. Ayvalık ve Edremit'te halkın yegâne serveti sahip oldukları zeytinliklerdir. Vilayet dahilinde mevcut zeytin ağaçlarının miktarı yaklaşık 4.575.000 adettir. Böylelikle zeytin ağaçları yaklaşık 413.200 dönüm arazide toplam 16,5 milyon kilo zeytinyağı vermektedir. Bununla beraber bu bölgede sabun da üretilmektedir. Tarım alanında pamuk da vilayetin önemli bir ürünüdür. Pamuk çoğunlukla ihrac edilir. Tütün de yine önemli bir üründür. Rejinin kaldırılmasından sonra tütün ziraatı artmıştır. Vilayetin tütün üretimi 3,5 milyon kilodur. İzmir ve İstanbul piyasaları vasıtasıyla ihracat yapılmaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1927: 991).

Sındırgı kazası hububat ambarı adıyla meşhurdur. Toplam 8 nahiyesi olan Sındırgı'da hayat şartları, sosyal ve iktisadi özellikleri ile gelişmeye müsait bir yerdir (Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1926: 710).

Dursunbey kazası denizden yüksekliği 708 metredir. Arazisi dağlık, taşlık ve ormanlıktır. Tarıma uygun arazisi yoktur. Kazada her çeşit orman bulunmakla beraber ekseriyeti Alaçam ormanlarıdır. Havası ve suyu güzeldir. Toprak yapısı killi, çakıllı ve kireçli olup verimliliği zayıftır. Kaza orman içerisinde bulunduğundan keçi yetiştirmeğe çok müsaittir. Ticareti afyon, ipek kozası, palamut ve keçi üzerindedir. Dursunbey bazı malları ithalat yoluyla Avrupa'dan getirtmektedir. Bu mallar şeker ve ziraat aletleridir. Burhaniye Kazası Gömeç nahiyesi ile birlikte 61 köye sahiptir. Kaza sahile 4 km uzaklıktadır. Deniz taşımacılığı Burhaniye iskelesinden yapılmaktadır. Kazanın ticari malları başta zeytinyağı olmak üzere ormanlarından üretilen palamuttur. Balya kazası meşhur suları ile Kaz Dağı ormanlarına yakınlığı itibarıyla hem ormanlık hem de geniş ve verimli ovalara sahip olmakla beraber her çeşit ürün bu kazada yetiştirilmeye uygundur. Erdek kazası, Kapudağ Şebe adasında bulunup, Kapudağ, Marmara ve Paşa Limanı isimlerinde 3 nahiyesi ve toplam 31 köyü vardır. Su ve havası iyidir. Ticareti zeytincilik ve balıkçılıktır. Balıkçık giderek yaygınlaşmaktadır. Kaza mıntıkasında 46.000 adet zeytin ağaçlarıyla 120.000 adet meyve ağacı ve 20.000 dönüm dutluk ve bağlık arazisi vardır (Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1926: 711).

Bandırma kazası, Marmara Denizi sahilinde Kapudağ adası karşısındadır. Bu haliyle yerleşimi çok güzel ve havası ılımandır. Ticari bilgilerine bakıldığında; mera alanlarının varlığından dolayı büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık yapılmaktadır. Bunlar karasığır, manda koyun ve keçidir. Gönen kazası, zengin ve verimli toprağıyla tarıma çok müsaittir. Başlıca ürünleri senede 2.000.000 ton tütün ve 50.000 kilo ipek yaş koza ve yaklaşık 20.000 kilo yapağı yündür. Hububat üretimi iç tüketimi karşılayacak nispettedir. Gönen, Avrupa'dan mal ihrac etmekte olup, bunlar şeker vb. mallardır. Edremit kazası sahil iskelesi olan Akçay'a 10 km mesafededir. Bununla beraber Kaz Dağı silsilesi eteğinde yerleşik 8.000 kadar nüfusuyla zeytincilikle meşgul olup, zeytincilik bu dönemde gelişme aşamasındadır. 90 köyü olan Edremit, bu köylerinde zeytincilikten başka çeşitli hububat ürünleri ve tütün üretilmektedir. Ormanı boldur. Edremit'in Avrupa'dan ithal ettiği ürünler şeker, kahve vb. mallardır. Ayvalık kazası, Adalar Denizi sahiline yerleşik olan bu kaza etrafındaki tepeciklerle çevrili olmakla beraber bu tepecikler zeytin ağaçları ile örtülüdür. En önemli ticari malları başta zeytinyağı gelmekle beraber sabun da önemli bir ticari değerdir. Hububat üzerimi iç tüketimi karşılayacak şekildedir. Bunun dışında 300 dönüm toprakta tütün tarımı da yapılmaktadır. İthalatı ise Avrupa mallarından olan tuhafiye, makine alet ve edevatıdır (Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1926:712).

Tarım

Balıkesir vilayeti aşağıda Tablo 5'ten görüldüğü üzere tarım, tarım sanayisi ve ticaret alanlarında Cumhuriyetin ilk dönemlerinde konumu, verimli toprakları ve Osmanlı Devleti'nden gelen alt yapısıyla ilerleme ve gelişmeye açık bir vilayettir. Bu vilayetin 1926 yılı tarım üretimine baktığımızda; toplam 2.096.937 dönüm toprakta kışın buğday, arpa, melez, yulaf, çavdar, burçak, afyon, bakla, sarımsak ve

kaplıca olmak üzere toplam 10 ürün yetiştirmektedir. Yazın ise Buğday, arpa, burçak, fasulye, mısır, susam, fevm darı, tütün, patates, soğan, kavun-karpuz, pamuk, mercimek, bökrülce ve nohut yetiştirilmiştir. Kışın toplam 1.472.304 kilo ürün üretilirken, yazın 620.623 kilo ürün üretilmiştir. Senelik toplam ürün ise 2.092.937 kıyyedir⁵ (Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1927: 990).

Susam da Balıkesir vilayetinde yetiştirilen bir başka bakliyat ürünüdür. Bu ürünün bilgisi 1926-1927 Devlet Salnamesi'nde belirtilmiş olup, ayrı bir kalem olarak salnamede yer bulmuştur. 1926 senesindeki hasılatı 2,820.000 kıyye olmak üzere tespit edilmiştir. Bununla beraber 30.000 kıyye afyon 50 kıyye miktarda anason üretilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1927: 991).

1926 senesi zarfında vilayette 38 traktör 60 orak makinesi ithal edilmiş ve bu gibi tarım aletleri giderek artmaktadır. Hububat vilayetin en önemli ürünüdür. Hububat ekiminde kullanılan arazi yaklaşık olarak 2.000 km² araziye kapsar. Başlıca, buğday, arpa, çavdar, burçak, yulaf, mısır gibi çeşitli ürünler vilayetin ihtiyacını temin eder. İhtiyaç fazlası ise ihracat olarak dış pazarlara sunulmaktadır. Bu kalemde 282.000.000 kıyye buğday, 93.000.000 kıyye arpa, 1.880.000 kıyye burçak, 658.000 kıyye yulaf, 60.000 kıyye mısır ve 47.000 kıyye çavdar üretilmiştir. Bu altı çeşit üründen toplam 377.645.000 kıyye ürün elde edilirken bu ürünlerden en fazla üretilen ürün buğdaydır (Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1927: 991).

Tablo 5: 1926–1927 Senesi Ziraat Miktarları

Kışlık Ziraat Dönümü	Ürün	Yazlık Ziraat Dönümü	Ürün
568.781	Buğday	37.574	Buğday
445390	Arpa	56.327	Arpa
57.300	Melez	29.413	Burçak
58.820	Yulaf	11.431	Fasulye
163.361	Çavdar	222.280	Mısır
23.720	Burçak	64.171	Susam
42.665	Afyon	36.680	Fevm Darı
87.657	Bakla	45.370	Tütün
1.500	Sarımsak	2.036	Patates
24.300	Kaplıca	10.070	Soğan
Toplam		29.497	Kavun-Karpuz
1.472.304		46.437	Pamuk
		1.450	Mercimek
		5.837	Bökrülce
		22.046	Nohut
		Toplam Yazlık	
		620.633	

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1927: 990

Bakliyat da vilayetin en çok yetiştirilen ürünüdür. Bakliyatın da çok önemli bir kısmı dışarıya ihraç edilmektedir. Bu kalemde 280.000.000 kıyye bakla, 3.760.000 kıyye nohut, 47.000 kıyye fasulye, 100.000 kıyye mercimek, 60.000 kıyye patates olmak üzere toplam 283.967.000 kıyye ürün edildiği görülmektedir. Üretilen en fazla ürün ise bakladır (Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1927: 991).

Hayvancılık

Balıkesir vilayetinde 1925 senesi istatistiklerine göre 422.797 koyun, 198.100 keçi, 173.866 çift öküz, 13.697 manda, 1.193 deve vardır (Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1927: 991).

Bu konuda en ayrıntılı bilgiye 1927-1928 Devlet Salnamesi'nden ulaşmaktayız. Söz konusu salname 1927 senesi hayvan sayıları ve ürünlerinden oluşan bir istatistik vermiştir. Bu istatistiki bilgilerle baktığımızda; Balıkesir'de 2.066 at, 3.877 kısrak, 10.911 merkep, 341 katır, 199 deve, 24.972 inek, 26.194 öküz, 9.213 manda, 138.581 koyun ve 68.450 keçi kaydedilmiştir. Balya'da 514 at, 830 kısrak, 2.516 merkep, 19 katır, 133 deve, 8.310 inek, 7.455 öküz, 444 manda, 48.131 koyun, 19.013 keçi vardır. Susuğurluk'ta 144 at, 277 kısrak, 760 merkep, 16 katır, 3.551 inek, 4.136 öküz, 2.043 manda, 18.599 koyun, 7.816 keçi gözükmemektedir. Sındırgı'da 484 at, 766 kısrak, 4.191 merkep, 74 katır, 88 deve, 8.676

⁵ Kıyye: ağırlığı 1.248 grama denk gelen ölçü (Kallek, 2007: 338).

inek, 7.381 öküz, 1.368 manda, 29.554 koyun, 30.572 keçi kaydedilmiştir. Edremit'te 844 at, 565 kısırak, 1.982 merkep, 357 katır, 3.508 inek, 4.705 öküz, 104 manda, 22.018 koyun, 17.533 keçi gözükmetedir. Bandırma'da 1158 at, 1.317 kısırak, 3.100 merkep, 165 katır, 22 deve, 9.105 inek, 8.678 öküz, 4.885 manda, 84.590 koyun, 21.698 keçi kaydedilmiştir. Dursunbey'de 228 at, 536 kısırak, 1.824 merkep, 35 katır, 38 deve, 5.263 inek, 4.071 öküz, 524 manda, 12.813 koyun, 21.428 keçi vardır. Gönen'de 589 at, 625 kısırak, 1.448 merkep, 113 katır, 5 deve, 5.688 inek, 8.293 öküz, 2.139 manda, 39.937 koyun, 24.262 keçi görülmektedir. Burhaniye'de 476 at, 463 kısırak, 2.214 merkep, 200 katır, 2.130 inek, 3.395 öküz, 171 manda, 24.360 koyun, 13.587 keçi vardır. Ayvalık'ta 428 at, 213 kısırak, 610 merkep, 9 katır, 45 deve, 186 inek, 669 öküz, 5 manda, 8.495 koyun, 1.479 keçi kaydedilmiştir.

Yukarıda verilen bilgilerden Balıkesir vilayetinde 6880 at, 8.469 kısırak, 28.556 merkep, 1.329 katır, 539 deve, 71.294 inek, 71.988 öküz, 20.896 manda, 427.042 koyun 225.838 keçi görülmektedir. Burada küçükbaş olarak koyun miktarının fazla olduğu aynı şekilde keçinin de ikinci sırada yer aldığı kaydedilmiştir. Bu hayvan türlerinden üretilen süt miktarı kaydedilmezken aynı hayvanlardan yün ve pamuk cinsinde 25.726 kıyye ve 10.010 keçi kılı ürün elde edilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1928:1054).

Sanayi

Balıkesir'in sanayi tecrübesi Osmanlı Devleti zamanında 19. Yüzyılın ikinci yarısında bir sanayi hamlesi olarak hayata geçmiş ve bu devletin son dönemine kadar birçok zorluğa rağmen varlığını korumuştur. Bu nedenle daha sonra Cumhuriyetin ilanını izleyen ilk yıllarda Balıkesir, Türkiye'nin diğer illerine nazaran sanayi alanında daha gelişmiş bir vaziyette idi. Diğer illere nazaran iyi bir seviyede olunmasına karşın Balıkesir'de bulunan sanayi işletmeleri daha çok küçük ölçekli işletmelerdi. Erken Cumhuriyet Döneminde hükümet, Balıkesir gibi sanayide gelişmeye müsait şehirler için bir takım politikalar tatbik etti. Sanayinin gelişmesi için özel teşebbüsün desteklenmesi düşüncesi benimsendi ve bu düşüncüyü destekleyen birçok kanun çıkartıldı. Bu politikalardan en fazla yararlanan şehirlerden birisi de Balıkesir olmuştur (Üner, 2022: 221-222).

Fabrikalar

Balıkesir'de Osmanlı Devleti zamanında 1917 yılında yapılan sanayi sayımında 100 adet sanayi kuruluşu tespit edilmiştir. Bunların 22'si gıda, 77'si kimya ve 1'i de deri sanayisi üzerinedir. Bu sayıma ilaveten Harputlu Saraczâde İshak Hakkı tarafından hazırlanan 1321-1923 yıllarını kapsayan Balıkesir Rehberin de de Balıkesir merkez kazada 9 un fabrikasından bahsedilmektedir (İ. Hakkı, 1923: 27-28; Genç ve Coşkun Albayrak, 2006: 209-210; Üner, 2022: 222).

1925-1926 Devlet Salnamesi'ne göre Balıkesir merkez vilayetinde 14 muhtelif un fabrikası ile Gönen kazasında 1 un, Edremit kazasında 30 adet zeytin üretimine yönelik fabrikalar mevcuttur. Bandırma kazasında 4 adet un fabrikası, Burhaniye kazasında üçü zeytinyağı fabrikası olmak üzere toplam 17 adet fabrika vardır. Bu fabrikalardan 14'ü un fabrikasıdır. Erdek kazasında zeytin sıkan iki fabrika 17 adet yağcıhane ve kazaya bağlı Perema (Karşıyaka köyü) nahiyesinde biri un, Marmara Adasında 2 fabrika mevcuttur (Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1926: 713). Böylece 1925 senesi kayıtlarına göre Balıkesir'de toplam 71 fabrika mevcuttur. Anlaşıldığına göre yukarıda da değindiğimiz gibi uzun süren savaş döneminde 1917 yılı sahip olunan fabrika sayısında bir düşüş olduğu görülmektedir. Fakat bu düşüş Cumhuriyet Döneminde telafi edilmiştir. Bahsettiğimiz üzere özel teşebbüsü destekleyici tedbirlerden sonra Balıkesir, sanayi alanında yeniden eski dönemine geri dönmüştür. Ortaya çıkan bu görüşü desteklemesi açısından 1927-1928 Devlet Salnamesi kayıtları önemlidir. Nitekim Balıkesir, hemen dört yıl gibi bir sürede sanayi kuruluşları anlamında 1927 senesinde Osmanlı Devleti dönemindeki seviyeye ulaşmıştır. Hatta bu seviyeyi geçtiği söylenebilir. Bu bakımdan 1927'de fabrika ve sanayi işletmelerinin durumuna baktığımızda; 1927-1928 salnamesi bu konuda çok kapsamlı bilgiler vermektedir. Salnameye göre Balıkesir'de Balıkesir merkez, Edremit kazası, Bandırma kazası, Gönen Kazası ve Ayvalık kazasında toplam 108 fabrikanın faaliyete olduğu görülmektedir.⁶

Tablo 6'da sadece Balıkesir merkez kazada biri pasif 12 fabrika vardır. Bu fabrikaların sahiplerinin tamamı Türk'tür. Faaliyet yürüttükleri iş sahası çoğunlukla hububat ve pamuk ve ipek ve bakırdır. Bu fabrikaların senelik toplam ürettikleri mamul ise 85.500 kıyye buğday, 6.500 kıyye pamuk

⁶ Edremit kazası, Bandırma kazası, Gönen Kazası ve Ayvalık kazasında fabrikalar için bkz: Ek:2,Ek:3, Ek:4.

ve 108 kıyve bakırdır. Salnameye göre bu fabrikalardan 4 tanesi Cumhuriyet Döneminde kurulmuştur. (Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1928: 1054-1059).

Tablo 6: Balıkesir Vilayetinde Mevcut Fabrikalar

Buldukları Yerler	İsimler	İş alanı	Fabrika/Değirmen
1 İstasyon Cıvarı	Un Fabrikası	Hububat ve Pamuk	Fabrika
2 “ “	Kuyumcuzade Un Fabrikası	“ “	“
3 Kasaplar Mahallesi Hilal Fabrikası	Keçecizade	“ “	“
4 Umur Bey Mahallesi	Hacı Memiş	“ “	“
5 Bandırma Caddesi	Minal Mehmet	“ “	“
6 Hayvan Pazarında	Hacı Arif	“ “	“
7 Oruç Gazi Mahallesi	Kirkor Baha	“ “	“
8 Giresun Nahiyesi	Gireson	“ “	“
9 Kasaplar Mahallesi	Adapazarlı	“ “	“
10 Yeşilli Cami Cıvarı	Cemal Usta	“ “	“
11 Bandırma Caddesi	Mensucat İplik Fabrikası	Mensucat İpek	“
12 Vicdaniye Mahallesi	Bakır	Bakır	“

Sahiplerinin İsimleri	Uyruğu	Kuruluş Tarihleri	Enerji Kaynağı	Beygir Gücü	Bir yıl içinde Üretilen miktar (kilo)	
					Buğday	Pamuk
Muharrem Hasbi ve Şeriki	Türk	1925	Petrol	100	20.000	4.000
Kuyumcuzade ve Şürekası	“	1887	Son sistem	70	15.000	1.000
Keçecizade “ “	“	1908	Eski sistem Petrol	45	6.000	500
Hacı Muhsinzade Mehmet “	“	1882	“ “ “	35	7.000	500
Mehmet Vehbi “	“	1914	“ “ “	35	12.000	
Hacı Arif Hafidi Mehmet “	“	1925	“ “ “	25	12.000	
Krikor Bahaeddin Şürekâsı	“	1914	“ “ “	24	3.000	
Arabacı Zadeler “	“	1911	Su ile son sistem	54	10.000	
Adapazarlı Mehmet Bey “	“	1922	Petrol Eski Sistem	6	500	
Çuvalcı Cemal Usta	“	1922	Petrol Son Sistem	16		500
Hamamcuzade Mustafa Fazıl “	“	1926	“ “ “	30	Çalışmıyor	
Mehmet ve Ahmed Kardeşler	“	1924	“ “ “	7	108 Bakır	

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1928: 1058-1059

Madenler

Balıkesir, maden rezervi bakımından oldukça zengin bir yapı arz eder. Balıkesir’in bu maden potansiyeli Osmanlı Devleti döneminde keşfedilmiş ve aşağıda da görüleceği üzere verilen imtiyazlarla bu alanda bir yatırım hayata geçirilmeye çalışılmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1928: 1060). Fakat Birinci Dünya Savaşı ve akabinde Milli Mücadele dönemlerinde bu alanda fazla bir ivme kazanılmamıştır. Cumhuriyet Türkiye’sinin hemen ilk günlerde 17 Şubat 1923 tarihinde gerçekleştirilen I. İzmir İktisat Kongresi’nde madencilik alanında gelişmeyi öngören bir dizi kanun meclisten çıkarılmıştır (Kartalkanat, 1991: 51; Üner: 2022: 236-237).

Balıkesir yukarıda da ifade edildiği gibi maden kaynakları bakımından oldukça zengindir. Bu bağlamda yörede linyit, mangenz, simli kurşun, borasit, antimovan (antimon), demirli karışık bakır, antimovanlı arsenik, kükürt ve maden suyu gibi önemli madenler bulunmaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1928: 1060). Bu madenlerin bulunduğu ilçe, nahiye, köy ve imtiyaz tarihleri aşağıda Tablo 7’de gösterilmiştir.

Tablo 7’de görüldüğü üzere Balıkesir maden rezervinin çokluğunun yanı sıra bir de maden çeşidi açısından da zengin bir yapı gösterir. Bu zenginlikten dolayı Balıkesir’de bahsi geçen alanda pek çok şirket kurulmuştur. Bu şirketler İstanbul merkezli olup, uluslararası ticaret de yapmışlardır.

Balıkesir’de konumuz olan salnamelerde madencilik ve bu alanda faaliyet gösteren şirketler hakkındaki ilk kayıtlara 1925-1926 Devlet Salnamesi’nde rastlanılmaktadır. Cumhuriyetin ilk yıllarında Balıkesir’de madencilik alanında 1925 yılına ait bu ilk bilgilerde; Balya kazasında madencilik alanında iki şirketten bahsedilmektedir. Bu şirketlerden ilkinin adı “*Balya Kara Aydın*” şirkettir. Şirketin Balya’da

mükemmel derecede çalışan imalathaneleri olduğu görülmektedir. Bu şirketin merkez idaresi İstanbul'dadır. Senelik üretimi 500 ton simli kurşundur. Sermayesi ise 1.3200.000 liradır. Bu şirketin ihraç iskelesi Edremit Akçay iskelesidir. 1926 senesinde bu şirkete bağlı bir fabrika inşası başlamıştır (Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1926: 713; Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1927: 992).

1925 senesinde kaydedilen ikinci şirket ise merkez idaresi İstanbul'da olup bir şubesi Erdek'te olan "Marmara Taşı Anonim Şirketi" adlı şirkettir. Bu şirketin senelik sermayesi 25.000 Türk lirasıdır. Bundan başka bir de Meclis İdare Merkezi'ne bağlı Susğırlık nahiyesinin Sultan Çiftliği civarında Borasit madeni olduğu kaydedilmiş olup, senelik üretimi 1200 tondur. Çıkarılan bu maden Bandırma yoluyla Avrupa'ya sevk olunmaktadır. 1926 senesi kayıtlardan Susğırlık'taki maden işletmesi adı geçen çiftliğe bağlı bir müdüriyete bağlı olduğu görülmektedir. Ayrıca bu maden işletmesinin bir İngiliz'e ait olduğu kaydedilmiştir. Dikkat çeken bir diğer bilgi ise şirketin çıkartmış olduğu madenleri Sultançayırı'ndan bir teleferik sistemiyle Bandırma ile Balıkesir istasyonları arasında bulunan Ömer köyüne nakledildiği ve buradan da Bandırma'ya taşınarak Avrupa'ya ihraç edildiği bilgisidir. (Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1926: 713; Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1927: 992).

Tablo 7: Balıkesir'de Bulunan Madenler

İkçe	Nahiye	Köy	Cinsi	Sahip İsimleri	İmtiyaz Tarihi
Balya ve Edremit	Ağvonya	Kara Aydın Mancılık ve Patlak	Linyit, Mangeniz, Simli Kurşun	Balya-Kara Aydın Türk Anonim Şirketi	Muhtelif 1873-1884-1911
Balıkesir	Fıtr	Yıldız, Aziziye, Sultan Çayırı, Demir küpü	Kurşun, Borasit	Mösyö Con Ovatredi	Muhtelif: 1885,1894, 1909
Balıkesir	İvrindi	Yenice Kebir	Antimovan (antimon)	Ali Rıza Ağa ve Rüfekası	1903
Gönen		Bayramiç	Linyit	Aziz Paşa Ailesi	1907
Balıkesir	İvrindi	Yenice Kebir	Antimovan	Halid Bey ve Rüfekası	1889
Burhaniye	Amrud Abad		Demirli Karışık Bakır	Hüseyin Şinasi Bey	1908
Erdek	Edincik	Hızır Köy	Bakır ve Demir	Nuri ve Kemal Beyler	1916
Bandırma	Kapudağ	Pireme Köy	Antimovanlı Arsenik	Kamil Efendi	1916
Balıkesir	Fıtr	Demir Köy	Borasit	Kamil Efendi ve Şürekası	1916
Edremit	Ağvonya	Sofiler	Bakır ve Simli Kurşun	Behçet Bey	1921
Ayvalık	Yunda Adası		Bakır ve Simli Kurşun, Bakır ve Simli Linyit	Behçet Bey	1921
Balıkesir		Taş Köy	Kükürt	İbrahim Ethem Efendi ve Şürekası	1905
Erdek			Maden suyu	Dr. Kastantin Makari	1908
Balıkesir	Üzendi	Yenice	Antimovan	Harali Sandos ve Rüfekası	1905
Burhaniye	Amrud Abad		Demir	Panani Kastintinidi	1882
Balıkesir	Fıtr	Yıldız	Borasit	Fuat Bey ve Şürekası	1910
Balıkesir	Fıtr	Sultan Çayırı	Borasit	Fuat Bey ve Şürekası	1916

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1928: 1060

1926-1927 Devlet Salnamesi'nde 1926 yılında Ayvalık'ta kurulan bir şirketten de bahsedilmiştir. Bu şirket, "Yağ Tasfiyeleri Fabrikaları Türk Anonim Şirketi" adını almış olup sermayesi 150.000 liradır. Bir sene sonra 1927 yılında Ayvalık'ta kurulan şirketlerin sayısında epey bir artışın gerçekleştiği görülmektedir. 1927'de Ayvalık'ta 5 farklı şirket kurulmuştur. Bu 5 şirket Tablo 8'de gösterilmiş olup, çalışma alanları olarak zeytinyağı ve sabun, zahire, un ve yağcılık işleri ile iştigal etmektedirler (Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1927: 992; Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1928: 1057).

Balıkesir görüldüğü üzere ekonomik anlamda çok dinamik bir şehirdir. Bu canlı ekonomik yapıda yatırımcıların ve tarımla uğraşan köylülerin finansal ihtiyaçlarını karşılayacak bir alt yapıda olması gereklidir. Bu anlamda Balıkesir'de banka alt yapısı da mevcuttur. Nitekim 1926 senesinde Balıkesir'de merkez kaza

dahil olmak üzere Ayvalık, Edremit, Burhaniye, Bandırma, Erdek, Gönen, Dursunbey, Sındırgı, Balya, kazalarında birer adet Ziraat Banka şubeleri mevcut ve Balıkesir merkezde Osmanlı Bankası vardır. Osmanlı Bankasının Balıkesir Şubesine isabet eden sermaye miktarı 10.000 liradır. Karesi unvanını taşıyacak milli bir bankanın yapılması gündemdedir (Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1926: 992; Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1927: 992).

Tablo 8: Ayvalık Kazasında Kolektif Şirketleri

İsim, Unvan ve Mahiyeti	Kuruluş Yılı	Sermayesi	Hissedarlar	Merkezi	İş alanları
Sabuncu Mustafa Zadelers	1339/ 1920	20.000	2	İstanbul	Zeytinyağı ve Sabun ve Vapur Acenteliği
Sezai Ömer Ali Rıza ve Şevket Osman Şirketi	1338/1919	30.000	3	Edremit	Zeytinyağı ve Sabun ve çeşitli ticaret malları
Basmacı Zadelers Şirketi	1339/1920	25.000	3	İstanbul	Zeytinyağı ve Sabun ve Fabrikacılık
Ferhat Zade Mehmet Kazım Mustafa Asım Kardeşler	1342/1923	25.000	2	İstanbul	Toptan ve Parkende yağcılık
Akif ve Ortakları Mehmet Reşat Paşa ve Ahmet Fevik	1340/1921	16.000	3	İstanbul	Zahire, Un ve Zeytinyağı toptan

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1928: 1057

VİLAYETİN EĞİTİM VE KÜLTÜR YAPISI

Karesi, eğitim alanında geçmişten gelen çok köklü bir yapıya sahiptir. Klasik Dönem Osmanlı eğitim anlayışında eğitimin tatbik edildiği medreseler ve zaviyeler Orta Çağ boyunca Balıkesir’de din merkezli bir anlayış içinde eğitim ve kültür faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. XIX. yüzyıla gelindiğinde din merkezli anlayış çerçevesinde eğitim veren medreseler artık daha çok pozitif bilimlerin okutulduğu yerlere dönüşmüştür. Bu çerçevede Balıkesir’de ilk rüştiye (ortaokul) 1864 yılında yine ilk idadi (lise) 1866 yılında açılmıştır. Daha sonra 1890’lı yıllarda ibtida-i mekteplerin (ilkokul) de yaygınlaşması ile birlikte Balıkesir’de eğitim sistemli bir hale dönüşmüştür. Bununla beraber 1910 yılına gelindiğinde Balıkesir’de bir de “*Darü’l Muallimin*” okulu (Öğretmen okulu) açılmıştır (BOA., C. MF., 136/6782, 1281; Yurt Ansiklopedisi, 1982: 1188; Uygun, 2006: 52). Bu şekilde Balıkesir’de modern anlamda eğitim kurumları yaygınlaşırken diğer taraftan geleneksel usulde medrese eğitimi de devam etmiştir. İshak’a göre 1923 yılında yaklaşık 30.000 nüfusa sahip Balıkesir merkezde 1909 kişi okullarda eğitim görmekteydi. (İshak, 1923: 39).

Cumhuriyet Döneminde ise okullar hakkında ilk bilgilere 1925-1926 Devlet Salnamelerinden ulaşmaktayız. 1925 yılında Balıkesir merkezde 1 erkek öğretmen okulu, 1 kız öğretmen okulu, 1 ortaokulu İmam hatip okulu 1 ziraat okulu olmak üzere diğer kazaları ile birlikte 217 resmi okul bulunmaktadır. Bu okullarda toplam 11.545 erkek ve 3.053 kız öğrenci eğitim görmektedir. Bununla birlikte 101 öğrencili Karesi Şehit Çocukları Yuvası, Gönen Kazasında 50 öğrencili, Burhaniye Kazasında 27 öğrencili birer Şehit Çocukları Yuvası ile Balya kazasında 20 öğrencili Balya Maden okulu kaydedilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1926: 714). Bu rakamlardan Balıkesir vilayetinde çeşitli türlerde toplam resmi okul sayısı 222 okul mevcuttur.

Görüldüğü üzere resmi okullar hakkında bahsi geçen dönemdeki salnamede verilen bilgiler çok ayrıntılı değildir. Bu konuda daha ayrıntılı bilgilere bir sonraki salname olan 1926-1927 Devlet Salnamesi’nden ulaşmaktayız. Adı geçen salnameye göre 1926’da Balıkesir merkez kazada 5 okul ve bu okullara kayıtlı 1.420 öğrenci, merkez kazaya bağlı köylerde ise 19 okul ve 811 öğrenci, merkez kazaya bağlı nahiyelerde ise 36 okul ve 2.379 öğrenci bulunmaktadır. Balya kazasında 13 okul ve 765 öğrenci, Sındırgı kazasında 9 okul ve 756 öğrenci, Dursunbey kazasında 5 okul ve 575 öğrenci, Bandırma kazasında 25 okul ve 1498 öğrenci, Erdek nahiyesinde 11 okul ve 432 öğrenci, Gönen kazasında 13 okul ve 548 öğrenci, Burhaniye kazasında 19 okul ve 958 öğrenci, Edremit kazasında 22 okul ve 1670 öğrenci, Ayvalık kazasında 6 okul ve 856 öğrenci mevcuttur (Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1927: 992). Bu bilgiler bize 1925 yılına göre Balıkesir’de resmi okullar düzeyinde toplam okul sayısını daha net bir şekilde görmemizi sağlamaktadır. Nitekim 1926 yılında Balıkesir merkez ve merkeze bağlı nahiyelerde 60 okul, diğer kazalarda ise toplam 123 okul kaydedilmekle beraber toplam 183 okul bulunmaktadır.

1927-1928 Devlet Salnamesi’nde ise diğer salnamelerden biraz daha farklı olarak Balıkesir’e ait okul türleri hakkında daha net bir bakış açısı kazanılmaktadır. Nitekim 1927 yılında Balıkesir’de 294 öğrenciye sahip 2 ortaokul, 1702 öğrencisi olan 13 erkek ve kız okulu, 1 erkek öğretmen okulu ve 235 öğrenciye sahip 6 anaokulu bulunmaktadır. Bu okullardan başka merkeze bağlı nahiyelerde 2.265 öğrenciye sahip 40 ilk erkek ve kız okulu vardır. Vilayete bağlı diğer kazalarda ise 4.184 öğrenciye sahip 26 ilkokul ve bu kazalara bağlı nahiyelerde ise 5.599 öğrenciye sahip 121 okul mevcuttur. Böylece Balıkesir’de 1927 yılında çeşitli okul

türlerinde toplam 209 okul tespit edilmektedir. Bu okullardan 200'ü ise ilkokuldur (Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1928: 1065).

Salnamelerde vilayete ait cemiyetlerden de bahsedilmiştir. Cemiyetler konusunda en ayrıntılı bilgiler 1925-1926 Devlet Salnamesi'nde kaydedilmiştir. Buna göre; Balıkesir merkezde: Hilal-ı Ahmer Cemiyeti, Rum Mücadelesi Cemiyeti, Şehit Çocukları Yuvası, Berberlik Cemiyeti, Muallimler Cemiyeti, Türk İdman Yurdu, Türk İdman Birliği, Papuccular Cemiyeti, Muallim Mektepleri Mezunları Cemiyeti, Türk Teyyare Cemiyeti, Türk Ocağı, Cumhuriyet Halk Fırkası. Erdek Kazasında; Himaye-yi Etfal Cemiyeti, Türk Ocağı, Teyyare Cemiyeti vardır. Ayvalık Kazasında; Türk Ocağı ve Türk Ocağına bağlı iki temelli bir idman şubesi, Teyyare Şubesi vardır. Balya kazasında Teyyare Cemiyeti, Hilal-ı Ahmer Cemiyeti, Muallimler Birliği, İdman Yurdu Kulübü, İdman Yıldızı Kulübü, Türk Ocağı vardır. Dursunbey Kazasında Hilal-ı Ahmer ve Teyyare Cemiyetleri kaydedilmiştir. Burhaniye Kazasında Türk Ocağı İdman Yurdu Muallimler Birliği, Himaye-i Etfal Cemiyeti, Teyyare Cemiyeti vardır. Bandırma Kazasında Cumhuriyet Halk Fırkası, Hilal-ı Ahmer Şubesi, Teyyare Cemiyeti, Kemerin İşçileri Cemiyeti, İtmekçiler Esnaf Cemiyeti, Küçük Sandalcılar Cemiyeti kaydedilmiştir. Edremit Kasabasında Himayeyi Etfal Cemiyeti, Muallimler Birliği, Türk Ocağı, Kunduracılar Cemiyeti, Papuccular Cemiyeti geçmektedir. Gönen Kasabası Teyyare Cemiyeti, Türk Ocağı, Yetimler Yuvası. Sındırgı Kasabasında Himaye-i Etfal Cemiyetleri kaydedilmiştir. Bununla beraber 1926-1927 ve 1927-1928 salnamesinde yalnızca Balıkesir merkezdeki cemiyetlerden bahsedilmiştir. 1926 yılında Balıkesir merkezde; Halk fırkası, Türk Ocağı, Hilal-ı Ahmer, Himaye-i Etfal, Teyyare Cemiyeti, Muallimler Birliği Cemiyetleri olarak toplam 6 cemiyet kaydedilmişken, 1927 yılında cemiyetlerin sayısı 8'e yükselmiştir. Buna göre; Halk Fırkası, Türk Ocağı, Hilal-i Ahmer, Teyyare, Himaye-i Etfal, İhtiyat Zabıtları Cemiyetlerinin şubeleriyle Gençler birliği, Muallimler Birliği kayıtlara geçmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1926: 714; Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1927: 996; Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1928: 1065).

Salnamelerde ayrıca Balıkesir'de gazeteler hakkında da bilgi sahibi olmak mümkündür. Buna göre Ayvalık gazetesi, Karesi gazetesi, Edremit gazetesi, Türk Dili gazetesi, Balıkesir gazetesi ve Irmak dergisi faaliyette olduğu görülmektedir. Bunlardan Ayvalık gazetesi, Karesi gazetesi ve Edremit gazetesi 1925 yılında, Türk Dili gazetesi 1926 yılında, Balıkesir gazetesi ve Irmak dergisi 1927 yılında kayıtlara geçmiştir. Fakat 1925 yılında faaliyete olan Edremit gazetesi 1926 yılı kayıtlarında gözükmemektedir (Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1926: 716; Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1927: 996; Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1928: 1066).

VİLAYETİN SAĞLIK DURUMU

Birinci Dünya Savaşı ve akabinde gerçekleştirilen Milli Mücadele safhası tüm ülkede olduğu gibi Balıkesir'i de sağlık açısından olumsuz yönde etkilemiştir. Bununla beraber Milli Mücadele'nin başarıya ulaşmasından sonra Lozan'da Türk-Yunan Nüfus Mübadelesinin yürürlüğe girmesinden sonra 7 Ekim 1923'te başlayan mübadillerin değişik tokişuyla Yunanistan'dan gelen göçmenlerin bir kısmı Balıkesir'e de yerleştirilmiştir (Gönenç, 2008: 56-57; Kayalan, 2022: 265). Hem savaş ortamı hem de göçmenlerin bir kısmının Balıkesir'inde içinde bulunduğu birçok vilayete gelmesi bulaşıcı hastalıkların yayılma riskini artırmıştır. Bundan dolayı tüm vilayetlerde olduğu gibi Balıkesir hakkında da salnamelerde "Ahval-i Sıhhiye" başlığı altında sağlık durumu hakkında bilgiler verilmiştir. Ahval-i Sıhhiye bilgilerinden (sağlık durumu), o şehrin hastaneleri, şifalı suları olan kaplıcaları (ılıcalar) sağlık açısından önemli görülmüştür.

1926-1927 Devlet Salnamesi'nde vilayetin sağlık durumu hakkında bilgilere baktığımızda; bu sene sağlık durumunu iyi olmasına karşın sıtma hastalığının şehir genelinde görülen hastalıklar listesinde en başta gelen bir hastalık olduğu kaydedilmiştir. Bu bilgiden sonra merkez kazada 50 yataklı Karesi Memleket Hastanesi olduğu söylenmiş ve 25 yataklı bir bulaşıcı hastalıklar merkezinin de inşaatına devam edildiği ifade edilmiştir. Bununla beraber merkezde 1 çocuk yuvası olduğu da kaydedilmiştir. Balya kazasında yukarıda adı geçen maden şirketi olan Balya-Kara Aydın Maden Şirketi'nin özel 16 yataklı 1 hastanesi ve 8 yataklı bir karantinahanesi olduğu kaydedilmiştir. Sındırgı kazasında 1 muayene ve tedavi evi mevcuttur. Edremit kazasında ise 200 yataklı askeri hastane ile Sağlık Bakanlığına bağlı 5 yataklı bir dispanser'in de olduğu ifade edilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1927: 996).

1927-1928 Devlet Salnamesi'nde de vilayetin sağlık durumunun iyi olduğu ifade edildikten sonra önde gelen hastalıklar bahsinde verem, tifo, kızıl, kızamık, kabakulak, grip ve astım gelmektedir. Merkezde Özel idarenin 75 yataklı bir memleket hastanesiyle genel bütçeden temin edilmiş Bandırma, Sındırgı, Ayvalık, Edremit kazalarında birer muayene ve tedavi evi ve Edremit'te 25 yataklı özel bir hastanenin mevcut olduğu bilgisi verilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1928: 1065).

Yukarıda da ifade edildiği üzere salnamelerde kaplıca suları da bir yerin sağlık durumu bahsinde önemli görülmüştür. Balıkesir'in kaplıca suları (ılıca) hakkında en teferruatlı bilgiye 1927-1928 salnamesinde ulaşılmaktadır. Bu salnamede Balya kazasına bağlı İlica nahiyesiyle Gönen kazasında kükürt ve hadidli kaplıcaları vardır. Balıkesir vilayetinde "Dağ ılıcası" İlica nahiyesi merkezinde özel idareye bağlıdır. Bundan

başka Balıkesir'in Hisar köy merkezinde "Hisar ılıcası" olmakla beraber bu ılıca da özel idareye ait olup, senelik geliri 216 liradır. Cilt hastalıklarına, kum, taş romatizması hastalıklarında tecrübe edilmişse de henüz tahlil edilmemiştir. Susuzluk kazasının Ömerköy mevkiinde ve İldeniz mevkiinde birer kaplıca ve Dereköy mevkiinde bir maden suyu vardır. Gönen kazasında Gönen Kaplıcası isminde Gönen Belediyesine ait bir kaplıca daha olduğu kaydedilmiştir. Edremit kazasında Bostancı mevkiinde "Bostancı ılıcası", Köre iskelesi mevkiinde "Köre ılıcası" ve Ağvonya mevkiinde "Hızırlar ılıcası" üç adet kaplıca vardır. Sındırgı kazasında Çaykenarı mevkiinde "Hisar Alan" isminde senede 104 lira gelir getiren bir ılıca mevcuttur. Bu ılıcanın romatizmaya iyi geldiği kaydedilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1928: 1066-1065).

VİLAYETİN ORMAN VE YOL DURUMU

Balıkesir, orman ve orman ürünleri bakımından zengin bir coğrafya içinde yer almaktadır. Bu konuda yine 1927-1928 Devlet Salnamesi'nden ayrıntılı bilgiler elde etmek mümkündür. Salnamede Balıkesir'in ormanları konusunda bu ormanların yüz ölçümü, bulunan ağaç cinsleri ve ormanlardan bir sene içinde kesilen kereste ve yakacak miktarları konusunda ayrıntılı bilgiler verilmiştir.

Buna göre; Balıkesir merkezde 102.315 hektar orman alanı olmakla beraber bunun 39.900 hektarı alaçam, 5800 hektarı karaçam, 1.825 hektarı kızılçam, 42.359 hektarı meşe, 4.619 hektarı kayın ve gürgen, 3.616 hektarı kestane, 4.907 hektarı palamut, 207 hektarı çınar ve 52 hektarı çeşitli çalılıklardır. Balıkesir'de senede 3.194.903 metre küp kereste, 60.847 metreküp odun ve 1030 metreküp kömür imal edilmektedir. Burhaniye'de 80.046 hektar orman alanı vardır. Bunun 35.000 hektarı alaçam, 18.099 hektarı karaçam, 109.377 hektarı meşe, 1610 hektarı çeşitli çalılıklardır. Burhaniye'de senede 110.278 metreküp kereste, 650 kantar odun, 2020 kantar kömür imal edilmektedir. Balya'da toplam 13.303 hektar ormanlık alan vardır. Bu ormanlık alanın 1.576 hektarı karaçam, 9.626 hektarı meşe, 2.100 hektarı kayındır. Balya'da senede 2.902.134 metreküp kereste 2.800 kantar odun, 1.217 kantar kömür üretilmektedir. Sındırgı'da toplam 62.500 hektar ormanlık alan bulunmaktadır. Bunun 34.760 hektarı alaçam, 22.970 hektarı karaçam, 200 hektarı kızılçam, 30 hektarı ardıç, 2.500 hektarı meşe, 30 hektarı kayın ve 350 hektarı çınardır. Sındırgı'da toplam 2.409.495 metreküp kereste, 16.169 kantar odun, 82 kantar kömür üretilmektedir. Bandırma'da toplam 76.197 hektar ormanlık alan vardır. Bu ormanlık alanın 3.581 hektarı meşe, 1.253 hektarı kayın ve gürgen, 1.295 hektarı kestane, 409 hektarı çınar ve 810 hektarı çeşitli çalılıklardır. Bandırma'da 784.308 metreküp kereste, 40.719 kantar odun, 730 kantar kömür üretilmektedir. Gönen'de toplam 23.760 hektar ormanlık alan vardır. Bunun 960 hektarı akçam, 2.600 hektarı karaçam, 8.137 hektar meşe, 10.693 hektarı kayın ve gürgen, 474 hektarı köknar ve 711 hektarı çeşitli çalılıklardan oluşmaktadır. Gönen'de senede toplam 2.872.745 metreküp kereste, 15.858 kantar odun ve 20 kantar kömür üretilmektedir. Dursunbey kazasında, toplam 37.229 hektar ormanlık alan vardır. Bunun 26.805 hektarı akçam, 1.862 hektarı kızılçam, 242 hektarı ardıç, 2.234 hektarı meşe ve 686 hektarı palamuttur. Dursunbey'de senede toplam 4.119.630 metreküp kereste ve 13.552 kantar odun üretilmektedir. Edremit kazasında toplam 4.826.001 hektar ormanlık alan vardır. Bunun 224.050 hektarı akçam, 129.057 hektarı karaçam, 33.783 hektarı meşe, 62.738 hektarı kayın ve gürgen, 241 hektarı kestane, 14.478 hektarı köknar, 4.826 hektarı çınar ve 14.584 hektarı çeşitli çalılıklardır. Edremit'te senede toplam 5.397 metreküp kereste ve 8.675 kantar odun ve 1313 kantar kömür üretilmektedir. Susuzluk kazasında toplam 6.000 hektar ormanlık alan vardır. Bunun 2.630 hektarı meşe, 312 hektarı kayın ve gürgen, 30 hektarı palamut, 180 hektarı köknar ve 30 hektarı çınardır. Burada toplam 800.449 metreküp kereste ve 4.600 kantar odun üretilmektedir. Ayvalık'ta toplam 1.125 hektar ormanlık alan mevcuttur. Bunun 1.125 hektarı karaçamdır. Ayvalık'ta bahsi geçen salnamenin kayıtlarında hiç üretim görülmemektedir. Salnameye göre Balıkesir vilayetinde toplam 8.164.843 hektar ormanlık mevcuttur. Bu ormanlık alanda en fazla ağaç cinsi 1.802.145 hektarla karaçam ağacı gelmektedir. Bununla beraber en az görülen cins 272 hektar ile ardıç ağacıdır (Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1928: 1057).

Ülkenin önemli merkezlerini birbirine bağlayan yollar Balıkesir vilayetinden geçer. Balıkesir'i kuzeyden güneye geçen devlet yolu en önemli karayollarından biridir. Nitekim bahsi geçen karayolu İstanbul, Bursa, İzmir kentleri arasında bir bağlantı görevi vazifesini yapmaktadır. Aynı karayolunun bir ucu da Bandırma Limanı'na çıkmaktadır. Bu haliyle Bandırma'dan ve Bursa'dan gelen karayolları Susurluk'un (susuzluk) kuzeyinde birleşir ve Balıkesir'den geçerek güneye inmektedir. Balıkesir'in bir diğer önemli yolu ise İzmir-Çanakkale vilayetlerini birbirine bağlayan yolun Ayvalık-Edremit bölümüdür. Bu yol aynı zamanda Trakya ve Güney Marmara bölgelerini Ege Bölgesine bağlayan önemli bir karayoludur. Bir diğer önemli karayolu ise vilayetin Edremit ve Burhaniye ile bağlantısını sağlayan devlet yoludur. Bu yol da Balıkesir'den Edremit Körfezi'ne kadar gelir (Yurt Ansiklopedisi, 1982: 1175).

Tablo 9'da bu üç önemli yolun bilgilerine ulaşıldığı gibi diğer yollar hakkında da bilgiler mevcuttur. Balıkesir-Bandırma, Mustafa Kemal Paşa-İltisak Şosesi yolları yukarıda bahsedilen Balıkesir'i kuzeyden güneye bağlayan yolların bir kısmıdır. 1927 yılında bahsi geçen yolların toplam uzunluğu 107 km olup bu yolların sağlam kısmı 32 km olup, 71 km'lik kısmının tamire alındığı gözükmemektedir.

Tablo 9: Balıkesir’de Yollar

Yolun Başlangıcı-Sonu	Yol Uzunluğu Km	Şoseler			Henüz Açılmamış Kilometre Km
		Sağlam Kısım	Tamir Olunmakta	Tamire Başlanmış	
		Km	Km	Km	
Balıkesir-Edremit-Akçay	365+104	000+32	000+11	365+61	
Edremit-Ağvonya	000+40				000+10 000+30
Edremit-Burhaniye-Ayvalık	613+44	000+19	687+13	926+11	
Edremit yolundan ayrılan Çerkes Çiftliği Balya	364+18	000+18	364+0		
Balıkesir-Bigadiç-Sındırgı	000+36	000+3	306+4		160+15 534+40
Balıkesir-Soma	000+55	700+2		300+16	000+36
Güngörmez-İvrindi	500+7	500+7			
Kepsut-Dursunbey	000+96	000+12			600+14 400+65
Bandırma-Edincik-Gönen	291+45	000+13		291+32	
Edincik-Erdek	686+13	686+2		000+11	
Bandırma-Belkıs	420+10	420+10			
Manyas-Aksakal	000+20	000+3			000+2 000+15
Bandırma-Karaca Bey	000+4	500+3	500+		
Balıkesir-Şamlı-Ilca	000+15				000+15
Balıkesir-Bandırma	000+99	000+28		000+71	
Mustafa Kemal Paşa-İltisak Şosesi	000+4	000+4			
Susıgırlık-Gönen	300+67				000+8 300+59
Balya-Bayramiç	000+63				000+7 000+56
Gönen-Biga	76+28				310+15 857+12
İvrindi-Kuzeyçi	000+30				000+30

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1928: 1062

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bahse konu olan Salnamelerde vilayetin adı bütün salnamelerde “Karesi” olarak geçmekte olup, vilayetin merkez kazasının ismi “Balıkesir” olarak kaydedilmiştir. Yalnız 1928 salnamesinde vilayet adının altına artık parantez içinde “Balıkesir” adı da konulmuştur. Fakat 1926-1927 salnamesinde memur unvanı ve memurların görev yerlerini belirten listenin başında “Karesi Vilayeti” kaydedilmişken diğer salnamelerde söz konusu kısmın başında “Balıkesir Vilayeti” olarak kaydedilmiştir. Bu durum vilayetin adı konusunda tam bir kararlık olmadığı izlenimini vermektedir. İlerleyen yıllarda Balıkesir adının daha sonradan vilayetin genel adı olarak kabul edilmesi ad konusundaki belirsizliği ortadan kaldırmıştır.

Salnamelerde dikkat çeken bir diğer konu idari taksimattır. İdari taksimatta Balıkesir’in 1925 yılında 10 kazası kaydedilmişken, 1926 yılında kaza sayısı 9 olarak görülmektedir. Bu yılda bir önceki yıl gözükten Erdek kazası yoktur. 1927 yılına gelindiğinde kaza sayısı tekrar 1925 yılında olduğu gibi 10’a çıkmıştır. 1927 yılında yeni olarak ismi geçen kaza ise Susıgırlık (Fırt)’tır. Son salnameye göre kazalar; Balıkesir kazasıyla birlikte Bandırma, Susıgırlık (Fırt), Gönen, Balya, Edremit, Burhaniye (Kemer Edremit) Ayvalık (Güdanya), Sındırgı (Kuru Köy) ve Dursunbey (Balat) kazaları olarak kaydedilmiştir.

Balıkesir’de mülki yapılanma da salnamelerde yer bulmuştur. Buna göre Balıkesir Valisi 1925,1926 ve 1927 senelerinde Mümtaz Bey’dir. Belediye Başkanı 1925 senesinde Hayrettin Bey’dir. 1926 senesinde bu makamda yine Hayrettin Bey’in olduğu görülür. 1927 yılında bu sefer İsmail Naci Bey Belediye Başkanı olmuştur. Vali ve Belediye Başkanın da yer aldığı memur unvan listesinden ulaştığımız bu bilgilerin yanı sıra hangi sene kaç memur kadrosu olduğuna da ulaşılmaktadır. Buna göre 1925’te Belediye Başkanı hariç 39 memur kadrosu var iken 1926 yılında bu sayının 37’ye düştüğü görülür. 1927 yılında ise bir önceki döneme göre 6 azalarak 31 olmuştur. Buradan memur kadrolarında zamanla bir azaltmaya gidildiğini söylemek mümkündür. Listeden 1927 yılı unvanlar Vali, Defterdar, Tahrirat Müdürü, Müftü, Ağır Ceza Mahkemesi Reisi, Ağır Ceza Mülazımı, Müdde-i Umumi, Müdde-i Umumi Muavini, Mahkeme-i Asliye Reisi, Mahkeme-i Asliye Aza Mülazımı, Müstantık, Jandarma Alay Kumandanı, Polis Müdürü, Maarif Müdürü, Sıhhiye Müdürü, Muhasebe-i Hususiyeye, Tapu Müdürü, Ziraat Müdürü, Orman Müdürü, Nüfus Müdürü, İskan Müdürü, Emlak-ı Maliye Müdürü, İktisat Müdürü, Baytar Müdürü, Posta ve Telgraf Müdürü, Muhasebe Mümeyyizi, Varidat Müdürü, Belediye Reisi olarak kaydedilmiştir.

Salnamede, nüfus konusu da ele alınmıştır. Nüfus konusu ilk defa 1926-1927 Devlet Salnamesi’nde konu edilmiştir. Balıkesir’in 1926 yılındaki vilayet genel nüfusu 191.787 erkek, 200.538 kadın olmak üzere

toplam 392.325 kişidir. Bir yıl sonra 1927 yılında Balıkesir'in nüfusu 206.172 erkek, 212.546 kadın olmak üzere toplam 418.718 kişidir. Burada bir önceki yıla göre 26.393 kişilik bir artış olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu farkın sebebinin hem uzun süren savaşıardan sonra huzurlu bir dönemin başlaması hem de Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi sonucunda gelen göçmenlerin bir kısmının Balıkesir'e de gönderildiği bilinmektedir.

Salnamelerde bir diğer işlenen konu vilayetin ekonomik yapısıdır. Salnamelerden Balıkesir'in geniş ve bereketli toprakları ile tarıma elverişli bir yer olduğu kaydedilmiştir. Balıkesir'de toplam 2.096.937 dönüm toprakta buğday, arpa, buğday, fasulye, mısır, susam, fevni darı, tütün, patates, soğan, kavun-karpuz, pamuk, mercimek, bökrülce ve nohut yetiştirildiği kaydedilmiştir. Bunun gibi bir deniz memleketi olmasından dolayı limanlarının olması Balıkesir'i deniz ticareti noktasında da ön plana çıkartmaktadır. Salnamelerden Bandırma ve Edremit limanlarından Avrupa'ya ihracatın yapıldığı kaydedilmiştir. Balıkesir'in sanayi alanında da geçmişten gelen bir altyapısı olduğu görülmektedir. Balıkesir'de 1925 yılında toplam 71 fabrika mevcuttur. 1927 yılına gelindiğinde bu sayı 108'e çıkmıştır. Buna maden sektöründe faaliyet gösteren şirketler bünyesindeki işletmeleri de hesaba katarsak toplam 116 fabrika olduğu söylemek mümkündür. Aynı yıl sadece Balıkesir merkez kazada 12 fabrika olduğu tespit edilmiştir. Salnamelerden ortaya çıkan bir diğer ekonomik değer de madendir. Balıkesir çok zengin bir maden rezervine sahiptir. Bu bağlamda yörede linyit, mangenez, simli kurşun, borasit, antimovan (antimon), demirli karışık bakır, antimovanlı arsenik, kükürt ve maden suyu gibi önemli madenler bulunmaktadır. Bu zengin maden varlığı özel sektörün Balıkesir'de yatırımına sebep olmuştur. Bu bağlamda Balıkesir'de birçok şirket kurulmuştur. Salnamelerde 1925 yılında iki şirket hakkında bilgi verilmiştir. Bunlardan biri Balya'da kurulan "Balya Kara Aydın" şirkettir. Diğer de Erdek'te olan "Marmara Taşı Anonim Şirketi" adlı şirkettir. Bu iki şirketten başka bir de bir İngiliz'e ait olan Susuşuruluk nahiyesinin Sultan Çiftliği yakınlarında kurulmuş bir maden işletmesidir. 1928 yılında ise maden şirketleri sayısı artmıştır. Özellikle Ayvalık'ta toplam 5 şirket kurulmuştur. Bu şirketler, çıkarttıkları madenleri Bandırma ve Edremit limanlarından Avrupa'ya ihraç etmişlerdir.

Salnamelerde üzerinde durulan bir konu da eğitim ve kültürel durumdur. Bu anlamda Salnamelerde Balıkesir'e ait okul ve öğrenci sayılarının yıllara göre ne durumda olduğu görülmektedir. Buna göre 1925 yılında Balıkesir vilayetinde çeşitli okul türlerinde toplam 222 okul var iken 1926 yılında bu sayının 183'e düştüğü görülmektedir. 1927 yılına gelindiğinde ise genel okul sayısı bir miktar artarak toplam 209 olmuştur. Bunun 200'ü ilköğretimdir. Bununla birlikte Balıkesir'de kültürel faaliyetlerin gerçekleştirildiği cemiyetler ve kulüpler hakkında da bilgiler mevcuttur. Sadece Balıkesir merkezde 1925 yılında Hilal-ı Ahmer Cemiyeti, Rum Mücadelesi Cemiyeti, Şehit Çocukları Yuvası, Berberlik Cemiyeti, Muallimler Cemiyeti, Türk İdman Yurdu, Türk İdman Birliği, Papuccular Cemiyeti, Muallim Mektepleri Mezunları Cemiyeti, Türk Teyyare Cemiyeti, Türk Ocağı, Cumhuriyet Halk Fırkası olmak üzere toplam 12 cemiyet tespit edilmiştir. Diğer kazalarda ise yukarıda adı geçen cemiyetlerin en az bir tanesi olmak üzere toplam 31 cemiyet ve 2 kulüp tespit edilmiştir. 1925 yılı Balıkesir'de cemiyetlerin en fazla olduğu yıldır. Nitekim bu yıl toplam merkez kaza ve diğer kazalarda toplam 33 cemiyet ve 2 kulüp vardır. Bundan sonraki senelerde kaydedilen cemiyet sayısında bir düşüş görülmektedir. Salnamelerde bahsedilen bir diğer kültür vasıtası ise gazeteler ve dergilerdir. Salnamelerde Ayvalık gazetesi, Karesi gazetesi, Edremit gazetesi, Türk Dili gazetesi, Balıkesir gazetesi ve Irmak dergisi faaliyette olduğu görülmektedir. Bunlardan Ayvalık gazetesi, Karesi gazetesi ve Edremit gazetesi 1925 yılında, Türk Dili gazetesi 1926 yılında, Balıkesir gazetesi ve Irmak dergisi 1927 yılında kayıtlara geçmiştir. Fakat 1925 yılında faaliyete olan Edremit gazetesi 1926 yılı kayıtlarında gözükmemektedir.

Balıkesir'in sağlık durumu da salnamelerde işlenen bir diğer konudur. Bu konuda kaplıcalar da önemli bir yet tutar. 1926 yılında Balıkesir'de sağlık durumu genel olarak iyi olmakla birlikte en başta gelen hastalığın sıtma olduğu kaydedilmiştir. 1927 yılında ise şehirde görülen hastalıkların çeşidinde bir artış gözükmektedir. Zira bu yıl verem, tifo, kızıl, kızamık, kabakulak, grip ve astım gibi hastalıkların görüldüğü kaydedilmiştir. Balıkesir'in sağlık alt yapısı konusunda ise 1925 yılında 50 yataklı Karesi Memleket Hastanesi, Balya kazasında yukarıda adı geçen maden şirketi olan Balya-Kara Aydın Maden Şirketi'nin özel 16 yataklı 1 hastanesi ve 8 yataklı bir karantinahanesi olduğu kaydedilmiştir. Sındırgı kazasında 1 muayene ve tedavi evi mevcuttur. Edremit kazasında ise 200 yataklı askeri hastane ile Sağlık Bakanlığına bağlı 5 yataklı bir dispanser de faaliyettedir. 1928 yılında ise diğer kazalara ait hastane bilgileri de verilmiştir. Nitekim Bandırma, Sındırgı, Ayvalık, Edremit kazalarında birer muayene ve tedavi evi ve Edremit'te 25 yataklı özel bir hastanenin mevcuttur. Yine sağlığa iyi gelen yaklaşık 12 adet kaplıca vardır. Bunun yanında 1 adet de maden suyu kaynağı mevcuttur.

Sonuç olarak Balıkesir, Osmanlı Devleti'nin girmiş olduğu uzun savaşlar döneminde akabinde gerçekleşen Milli Mücadele Döneminde sosyal, ekonomik ve pek çok alanda birçok olumsuz gelişmeye sahne olmuştur. Milli Mücadele'nin başarıya ulaşmasından sonra sahip olduğu potansiyel açısından pek çok konuda yeter bir şehir olan Balıkesir, Cumhuriyet Döneminde başlatılan gelişme ve büyüme projelerinde devamlı bir surette gelişmiş ve tekrar eski günlerine geri dönmekle kalmamış, bu dönemde her alanda eskisinden daha iyi bir konuma gelmiştir diyebiliriz.

Yazarlık Katkısı

Bu araştırma tek yazarlı olarak yürütülmüştür.

Etik Kurul Beyanı

Bu araştırmanın verileri kaynak taramasına dayalı olarak toplandığı için etik kurul iznine gerek yoktur.

KAYNAKÇA

- Bilgin, A. (2009). Salname. *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* içinde (s. 51-54). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- BOA. (Başbakanlık Osmanlı Arşivi) (1281). BOA., C. MF., 136/6782. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı.
- Düstur (1948). *Düstur*, (3. Tertip), (5. Cilt). Ankara: Başbakanlık Devlet Matbaası.
- Genç, H. ve Coşkun Albayrak, G. (2006). Milli Fabrikacılar Cemiyeti ve 1917 Sanayi Sayımı. *Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar*, 0(4), 209-236.
- Gönenç, T. (2008). Mübadelede Ayvalık, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), (Danışman: Doç. Dr. Kemal Arı), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- Hakkı İ. (1923). *Balıkesir Rehberi*. Balıkesir: Balıkesir Matbaası.
- Kallek, C. (2007). Okka. *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* içinde (s. 338-339). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Kartalkanat, A. (1991). Cumhuriyet Döneminde Madencilüğümüzün Gelişimi ve Türkiye Madencilik Politikası. *Jeoloji Mühendisliği*, 0(38), 51-67.
- Kayalan, F. (2022). 1935 Nüfus Sayımına Göre Balıkesir Vilayetinin Demografik Yapısı ve Özellikleri. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25(47), 259-282.
- Lozan Barış Konferansı Tutanaklar-Belgeler (1993). Birinci Takımlı Kitap 2, (Çeviren: Seha L. Meray). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Mutaf, A. (1995). *Salnamelerde Karesi Sancağı (1847-1922)*. Balıkesir: Taner Ofset.
- Palalı, İ. (2010). Osmanlı Salnameleri ve Tarih Araştırmalarındaki Kaynak Değeri. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 23(Ocak-Haziran), 1-14.
- Şahin, G. (2015). 1926-1927 ve 1928 Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamelerinde Van Vilayeti. *Turkish Studies*, 10(9), 429-444.
- Şimişir, N. (2013). *Balıkesir Şehri ve Tarihi Araştırmaları*. İstanbul: IQ Yayınları.
- Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi (1926). *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi*. İstanbul: Matbuat-ı Müdüriyet-i Umumiye.
- Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi (1927). *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi*. İstanbul: Matbuat-ı Müdüriyet-i Umumiye.
- Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi (1928). *Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi*. İstanbul: Matbuat-ı Müdüriyet-i Umumiye.
- Uygun, K. (2006). Karesi İdadisi ve Sultanisi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), (Danışman: Doç. Dr. Mustafa Murat Öntuğ), Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Üner, M. (2022). Balıkesir Sanayisi ile İlgili Bazı Tespitler (1917-1933). *İsmail Hakkı Mercan'a Armağan*, İstanbul: Post Yayınları.
- Yurt Ansiklopedisi (1982). İl İl Türkiye, Dünü, Bugünü, Yarını (Balıkesir). *Yurt Ansiklopedisi* içinde (s.1102-1240) İstanbul: Anadolu Yayınları.

EKLER**Ek 1: Balıkesir Vilayetine Kazalarında Mülki İdare Teşkilatlanması**

1925-1926		1926-1927		1927-1928	
Ayvalık		Bandırma		Bandırma	
Memur unvanı	İsmi	Memur unvanı	İsim	Memur unvanı	İsmi
Kaymakam	Azmi Bey	Kaymakam	Faik Bey	Kaymakam	Faik Bey
Mal Müdürü	Hüseyin Bey	Mal Müdürü	Arif Hikmet Bey	Mal Müdürü	Arif Bey
Mahkeme-i Asliye Reisi	Muhiddin Bey	Müftü	Abdurrahim Efendi	Müftü	Abdurrahim Efendi
Mahkeme-i Müdde-i Umumi	Ali Haydar Bey	Mahkeme-i Asliye Reisi	Akif Bey	Mahkeme-i Asliye Reisi	Akif Bey
Mahkeme-i Aza	Kazım Bey	Müdde-i Umumi	Hayri Bey	Mahkeme-i Asliye Müdde-i Umumisi	Tevfik Bey
Mahkeme-i Aza	Abdubaki Bey	Müdde-i Umumi Azası	Şakir Bey	Mahkeme-i Asliye Muavini	Haydar Bey
Mahkeme-i Aza Mülazımı	Hakkı Bey	Müdde-i Umumi Azası	Abdulkadir Bey	Mahkeme-i Asliye Azası	Abdulkadir Bey
Müstantık	Kemal Bey	Müdde-i Umumi Aza Mülazımı	Mazhar Bey	Mahkeme-i Asliye Azası	Tevfik Bey
	Edremit Kazası	Müstantık	Esat Halid Efendi	Mahkeme-i Asliye Aza Mülazımı	Celal Bey
Kaymakam	Mehmed Ali Bey	Eytam Müdürü	Ömer Lütfi	Müstantık	Esad Bey
Mal Müdürü	Hüseyin Bey	Posta ve Telgraf Müdürü	Ziya Efendi	Eytam Müdürü	Ali Fehmi Bey
Müftü	İsmail Hakkı Efendi	Edremit Kazası		Hükümet Tabibi	Ahmet Naci Bey
Mahkeme-i Asliye Reisi	Mehmet Agah Bey	Kaymakam	Mehmet Ali Bey	Posta ve Telgraf Müdürü	Ziya Bey
Mahkeme-i Müdde-i Umumi	Mehmed Emin Bey	Mal Müdürü	Mehmet Bey	Susuzluk Kazası	
Mahkeme-i Asliye Azası	Hüseyin Saadeddin Bey	Müftü	İsmail Hakkı Efendi	Kaymakam	Mehmet Muhsin Bey
Mahkeme-i Asliye Azası	Mehmet Tahsin Bey	Mahkeme-i Asliye Reisi	Agah Bey	Malmüdürü	Ahmet Rafet Bey
Müstantık	Hüseyin Tahsin Bey	Mahkeme Müdde-i Umumi	Mehmet Emin Bey	Müftü	Yok
Posta ve Telgraf Müdürü	Mehmet Kemal Bey	Mahkeme Azası	Recep Bey	Sulh Hakimi	Sabri Bey
	Bandırma Kazası	Mahkeme Azası	İhsan Bey	Hükümet Tabibi	Hakkı İsmail Bbey
Kaymakam	Ziya Bey	Mahkeme Azası Mülazımı	Hüseyin Kamil Bey	Posta ve Telgraf Müdürü	Sabri Bey
Mal Müdürü	Arif Hikmet Bey	Müstantık	Hüseyin Tahsin Bey	Gönen Kazası	
Müftü	Abdurrahim Efendi	Eytam Müdürü	Mehmet Hulusi Bey	Kaymakam	Naci Bey
Mahkeme-i Asliye Reisi	Akif Bey	Posta ve Telgraf Müdürü	Kamil Bey	Malmüdürü	Şemseddin Bey
Cinayet Müdde-i Umumi	Hikmet Emin Bey	Sındırgı Kazası		Müftü	Hüseyin Raci Efendi
Mahkeme-i Asliye Umumisi	Burhaneddin Bey	Kaymakam	Haluk Nihat Bey	Hukuk Hakimi	Fevzi Efendi
Mahkeme-i Asliye Azası	Ahmet Şakir Bey	Mal Müdürü	Osman Nuri Bey	Müdde-i Umumi	Rasim Efendi
Mahkeme-i Asliye Azası	Abdulkadir Bey	Müftü	Ahmet Efendi	Ceza Hakimi	Raif Efendi

<i>Mahkeme-i Asliye Azası Mülazımı</i>	Şevki Bey	<i>Mahkeme-i Asliye Reisi</i>	İsmail Bey	<i>Müstantık</i>	Vefik Bey
<i>Mahkeme-i Asliye Azası Mülazımı</i>	Mazhar Bey	<i>Müdde-i Umumi</i>	Münip Bey	<i>Hükümet Tabibi</i>	Ziya Şahabettin Bey
<i>Müstantık</i>	Esad Han Bey	<i>Müdde-i Umumi Azası</i>	Rıza Bey	<i>Posta ve Telgraf Müdürü Vekili</i>	<i>Alâeddin Bey</i>
Gönen Kazası		Müdde-i Umumi Aza		Balya Kazası	
<i>Kaymakam</i>	<i>Müdde-i Umumi Aza</i>	<i>Müdde-i Umumi Aza</i>	Yok	<i>Kaymakam</i>	Ahmet Bey
<i>Mal Müdürü</i>	İbrahim Hakkı Bey	<i>Müstantık</i>	Adil Ziya Bey	<i>Malmüdürü</i>	Sait Bey
<i>Müftü</i>	Hüseyin Raci Efendi	<i>Posta ve Telgraf Müdürü</i>	Rafet Bey	<i>Müftü</i>	İsmail Hakkı Efendi
<i>Mahkeme-i Asliye Reisi</i>	Osman Nuri Bey	Balya Kazası		<i>Ceza Hakimi</i>	Osman Nuri Bey
<i>Mahkeme-i Asliye Müdde-i Umumisi</i>	Mazahar Bey	<i>Kaymakam</i>	Memduh Bey	<i>Müdde-i Umumi</i>	Mustafa Bekir Bey
<i>Mahkeme-i Asliye Azası</i>	Raif Bey	<i>Mal Müdürü</i>	Ahmet Kazım Bey	<i>Hukuk Hakimi</i>	Sadah Bey
<i>Mahkeme-i Asliye Azası</i>	Yok	<i>Müftü</i>	İsmail Efendi	<i>Müstantık</i>	Nuri Bey
<i>Mahkeme-i Asliye Azası Mülazımı</i>	Yok	<i>Mahkeme-i Asliye Reisi</i>	Ragıp Bey	<i>Hükümet Tabibi</i>	Baki Bey
<i>Müstantık</i>	Mehmet Kemal Bey	<i>Mahkeme-i Müdde-i Umumi</i>	Aziz Bey	<i>Posta ve Telgraf Müdürü</i>	Mustafa Bey
Burhaniye Kazası		<i>Mahkeme-i Azası</i>	<i>Müddei</i> Aziz Bey	Edremit Kazası	
<i>Kaymakam</i>	<i>Mahkeme Azası</i>	<i>Mahkeme Azası</i>	Hüseyin Hüsnü Bey	<i>Kaymakam</i>	Mehmet Ali Bey
<i>Mal Müdürü</i>	Mehmed Şakir Bey	<i>Müstantık</i>	İsmail Hakkı	<i>Malmüdürü</i>	Mehmet Bey
<i>Müftü</i>	Hoca Mehmet Efendi	<i>Posta ve Telgraf Müdürü</i>	Mustafa Bey	<i>Müftü</i>	İsmail Hakkı Efendi
<i>Mahkeme-i Asliye Cinayet Reisi</i>	Mustafa Şükrü Bey	Gönen Kazası		<i>Mahkem-i Hukuk Reisi</i>	Agah Bey
<i>Mahkeme-i Asliye Müdde-i Umumiyesi</i>	İsmail Hakkı Bey	<i>Kaymakam</i>	Rafet Bey	<i>Mahkeme-i Hukuk Müdde-i Umumiyesi</i>	Mehmet Emin
<i>Mahkeme-i Asliye Azası</i>	Mustafa Esrar Bey	<i>Mal Müdürü</i>	Şemseddin Bey	<i>Ceza Hakimi</i>	İhsan Bey
<i>Mahkeme-i Asliye Azası</i>	Veliyyedin Bey	<i>Müftü</i>	Haydar Raci Efendi	<i>Müstantık</i>	Adil Bey
<i>Mahkeme-i Asliye Azası Mülazımı</i>	Refik Bey	<i>Mahkeme-i Asliye Reisi</i>	Osman Nuri Bey	<i>Hükümet Tabibi</i>	Ahmet Kamil Bey
<i>Mahkeme-i Asliye Azası Mülazımı</i>	Nureddin Bey	<i>Mahkeme-i Müdde-i Umumisi</i>	Reşat Bey	<i>Posta ve Telgraf Müdürü</i>	Mehmet Kamil Bey
Balya Kazası		<i>Mahkeme Azası</i>	Raif Bey	Burhaniye Kazası	
<i>Kaymakam</i>	Memduh Bey	<i>Mahkeme Azası</i>	Mustafa Bey	<i>Kaymakam</i>	Mustafa Rasim Bey
<i>Mal Müdürü</i>	Refet Bey	<i>Mahkeme Azası Mülazımı</i>	Hüseyin Tahsin Bey	<i>Malmüdürü</i>	Hüseyin Hüsnü Bey
<i>Müftü</i>	İsmail Hakkı Efendi	<i>Müstantık</i>	Kamil Bey	<i>Müftü</i>	Mehmet Efendi
<i>Mahkeme-i Asliye Reisi</i>	İlhami Bey	<i>Eytam Müdürü</i>	Hüsnü Bey	<i>Mahkeme-i Asliye Reisi</i>	Şükrü Bey
<i>Mahkeme-i Müdde-i Umumiyesi</i>	Muhtar Bey	<i>Posta ve Telgraf Müdürü</i>	Eşref Bey	<i>Mahkeme Azası</i>	İsmail Hakkı Bey
<i>Mahkeme Azası</i>	Hüseyin Hüsnü Efendi	Burhaniye Kazası		<i>Mahkeme Azası</i>	Mustafa Bey
<i>Mahkeme Azası</i>	Saim Bey	<i>Kaymakam</i>	Rıdvan Bey	<i>Mahkeme Azası</i>	Salih Bey

Müstantık	İsmail Hakkı Bey	Mal Müdürü	Mustafa Nail Bey	Müstantık	Hasan Nizami Bey
	Dursunbey Kazası	Müftü	Hoca Mehmet Efendi	Hükümet Tabibi	Abdah Cemal Bey
Kaymakam	Bekir Sıtkı Bey	Mahkeme-i Asliye Reisi	Mustafa Şükrü Bey	Posta ve Telgraf Müdürü	Kazım Bey
Mal Müdürü	Saffedin Bey	Mahkeme-i Müdde-i Umumiye	Hakkı Bey	Ayvalık Kazası	
Müftü	Hacı Mustafa Efendi	Mahkeme Azası	Mustafa Esrar Bey	Kaymakam	Haluk Nihat Bey
Bidayet Hakimi	Ali Hikmet Bey	Mahkeme Azası	Veliyeddin Bey	Malmüdürü	Mehmet Ali Bey
Bidayet Müdde-i Umumiyesi	Ahmed Kamil Bey	Mahkeme Azası Mülazımı	Mehmet Ali	Müftü	Mehmet Şakir Efendi
Müstantık	Mazhar Bey	Müstantık	Hüseyin Nazmi Bey	Ceza Hakimi	Baki Bey
	Erdek Kazası	Eytam Müdürü	Mehmet Bey	Müdde-i Umumi	Haydar Bey
Kaymakam	Emin Bey	Posta ve Telgraf Müdürü	Kazım Bey	Hukuk Hakimi	Muhiddin Bey
Mal Müdürü	Osman Nuri Bey	Ayvalık Kazası		Müstantık	İsmail Hakkı Bey
Müftü	Yok	Kaymakam	Yok	Posta ve Telgraf Müdürü	İbrahim Bey
Mahkeme Reisi	Zühdü Bey	Mal Müdürü	Hüseyin Bey	Sındırgı Kazası	
Müdde-i Umumi	Ragıp Bey	Müftü	Mehmet Şakir Efendi	Kaymakam	Vedat Ekrem Bey
Aza	Abdullah Zühdü Bey	Mahkeme-i Asliye Reisi	Muhiddin Bey	Malmüdürü	Osman Nuri Bey
Aza	İsmail Hakkı Bey	Müdde-i Umumi	Haydar Bey	Müftü Vekili	İbrahim Efendi
Müstantık	Yok	Mahkeme-i Asliye Azası	Kazım Bey	Hakim	İsmail Hakkı Bey
Posta ve Telgraf Müdürü	Şükrü Bey	Mahkeme-i Asliye Azası	Abdülbaki Bey	Müdde-i Umumi	Mehmet Munib Bbey
	Sındırgı Kazası	Mahkeme-i Asliye Aza Mülazımı	Hüseyin Hüsnü Bey	Müstantık	Adil Bey
Kaymakam	Yok	Müstantık	İsmail Bey	Hükümet Tabibi	Mustafa Sırrı Bey
Mal Müdürü	Yok	Posta ve Telgraf Müdürü	İbrahim Bey	Telgraf ve Posta Müdürü	Ahmet Rafet Bey
Müftü	Yok	Dursunbey Kazası		Dursunbey Kazası	
Hakim	Sadık Bey	Kaymakam	Mehmet Ali Ziya Bey	Kaymakam	Mehmet Ali Ziya Bey
Hakim Muavini	Yok	Mal Müdürü	Safiyeddin Bey	Malmüdürü Vekili	Süleyman Bey
Müdde-i Umumi	Nesib Bey	Müftü	Mustafa Efendi	Müftü	Mustafa Efendi
Müstantık	Adil Bey	Mahkeme-i Asliye Reisi	Abdah Hamdi Bey	Hakim Vekili	Sırrı Bey
		Müdde-i Umumi	Kamil Bey	Müdde-i Umumi	Kemaladdin Bey
		Müstantık	Ahmet Azmi Bey	Müstantık	Sadık Bey
		Posta ve Telgraf Müdürü	Şadi Bey	Hükümet Tabibi	Zühdü Bey
				Posta ve Telgraf Müdürü	Şadi Bey

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1926: 717-719; Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1927: 997-999; Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1928: 1067-1069.

Ek 2: Ayvalık Kazasındaki Fabrikalar

Bulunduğu Yer	Fabrika/Değirmen	Enerji Kaynağı	Beygir Gücü	Bir Senelik Üretimi
1 Edremit Caddesi	Fabrika	Buhar	10	63.000
2 Hükümet “	“	“	25	9.989
3 Edremit “	“	“	20	130.000
4 “ “	Fabrika ve Sabunhane	“	25	191.000
5 Hükümet “	Fabrika	“	20	64.000
6 “ “	“	“	15	78.000
7 “ “	“	“	18	85.640
8 “ “	“	“	20	83.250
9 “ “	“	“	20	105.000
10 “ “	“	“	25	90.000
11 Vehbi Bey Mah.	“	“	22	76.000
12 “ “	“	“	15	135.000
13 “ “	“	“	25	96.000
14 “ “	“	“	18	167.000
15 “ “	“	“	55	111.000
16 “ “	Zeytin ve Un Fabrikaları	“	75	85.000
17 “ “	Zeytinyağı Fabrikası	“	20	60.000
18 Küçük Gerede	“ “	“	16	31.488
19 Vebi Bey Mah.	“ “	“	20	
20 Ali Bey Nahiyesi	“ “	“	20	
21 Vebi Bey Mah.	Motor “	“	70	
22 Edremit Caddesi	“ “	“	25	12.000
23 Vebi Bey Mah.	“ “	Gaz	12	6.000
24 “ “	“ “	“	5	3.200
25 “ “	“ “	Mazot	4	9.600
26 Hükümet Caddesi	Zeytin Mengenesi	“	5	19.200
27 Vebi Bey Mah.	Motor	“	20	
28 Hükümet Caddesi	Demirhane	Buhar	4	
29 “ “	“	“	3	
30 “ “	“	“	4	
31 “ “	“	“	3	
32 “ “	“	“	4	
33 Vebi Bey Mah.	Sabunhane	“	10	
34 Hükümet Caddesi	“	“	10	
35 “ “	“	“	10	
36 “ “	“	“	6	
37 “ “	“	“	6	
38 Vehbi Bey Mah.	“	“	5	
39 “ “	“	“	6	
40 “ “	“	“	5	
41 “ “	“	“	6	
42 “ “	“	“	6	

43 Sındırgı Kazası	Fabrika	Su	36	50.000
--------------------	---------	----	----	--------

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1928: 1054-1059

Ek 3: Edremit Kazasındaki Fabrikalar

Buldukları Mahaller	Beygir Gücü	Bir Sene Zarfındaki Günlük İstihsalatı Kilo
1 Edremit Kasabasında	35	Günlük 12.000 kilo zeytin
2 “ “	16	“ 12.000 “ “
3 “ “	15	“ 8.000 “ “
4 “ “	17	“ 11.000 “ “
5 “ “	18	“ 9.000 “ “
6 “ “	24	“ 13.000 “ “
7 Şekviran Köyü	12	“ 6.000 “ “
8 Havran Köyü	22	“ 13.000 “ “
10 “ “	18	“ 12.500 “ “
11 “ “	8	“ 4.000 “ “
12 “ “	24	“ 8.500 “ “
13 “ “	6	“ 3.500 “ “
14 “ “	18	“ 11.500 “ “
15 “ “	12	“ 7.500 “ “
16 “ “	18	“ 7.500 “ “
17 Zeytinlu Köyü	12	“ 6.000 “ “
18 “ “	12	“ 11.500 “ “
19 “ “	75	“ 12.000 “ “
20 Kızılcılar Köyü	8	“ 6.500 “ “
21 Göze Köyü	11	“ 8.000 “ “
22 “ “	12	“ 7.000 “ “
23 Ilıca İskelesi	8	“ 7.000 “ “
24 “ “	18	“ 11.500 “ “
25 Manastır Çayı	8	“ 7.000 “ “
26 Avcılar Köyü	12	“ 6.500 “ “
27 Tahta Köyü	6	“ 3.000 “ “
28 Papaslık Köyü	10	“ 9.000 “ “
29 “ “	12	“ 8.000 “ “
30 “ “	12	“ 7.000 “ “
31 Narlı Köyü	8	“ 3.500 “ “
32 Narlı İskelesi	8	“ 7.000 “ “
33 Edremit Kasabası	8	7.000 kilo buğday
34 “ “	40	Saatte 44 kilovat elektrik üretir
35 “ “	25	Günlük 9.000 kilo zeytin
36 “ “	9	
37 Zeytinlu Köyü	10	Günlük 1.000 kilo buğday
38 Edremit Köyü	8	100 işçinin gördüğü işi görür
39 Zeytinlu Köyü	12	Günlük 3.000 kilo zeytin

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1928: 1054-1059)

Ek 4: Bandırma ve Gönen Kazalarındaki Fabrikalar

Buldukları Yer	Üretim cinsi	Enerji Kaynağı	Beygir Gücü	Günlük Üretim Miktarı kilo	Bir Senelik Üretim Kilo
1 Bandırma Sagir Yolu Caddesi	Un	Mangal Kömürü	75	4.500 Has Un	
2 Bandırma Şose Caddesi	“	“ “	50	5.000 “ “	
3 “ “	“	“ “	25	3.000 “ “	
4 Manyas Kazaklar Köyü	“	Petrol	26	6.000 Kırma Un	
5 Edincik Nahiyesi	“	“ “	26	6.000 “ “	
Edincik Nahiyesi	“	Kömür	32	2.500 Has Un	

6	Çarlık Köyü				
7	Manyas Salur Köyü	“	Petrol	25	2.000 Kırma Un
8	“ “	“	Mangal Kömürü	18	5.000 “ “
9	Manyas Kazaklar Köyü	“	“ “	25	10.000 Kırma ve Has Un
10	Bandırma Tahıl Pazarında	“	Petrol	50	
11	Gönen Kasabası	“	Gaz Motoru	28	75.000
12	Gönen Purtan Köyü	“			600.000
13	Gönen Tuzakçı Köyü	“	Buhar Makinası		750.000
14	Gönen Sarı Nahiyesi	“	Gaz Motoru		75.000

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi 1928: 1054-1059